

TIRÁŽ

Vydává **Wolters Kluwer ČR, a. s.**,
U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3

www.casopisobchodniprovo.cz

všeobecné podmínky:

www.wolterskluwer.cz/obchod

Redakční rada:

JUDr. Mgr. Michal Pospíšil, Ph.D., LL.M.
(předseda)

doc. JUDr. PhDr. Ilona Bažantová, CSc.

prof. JUDr. Josef Bejček, CSc.

prof. JUDr. Martin Boháček, CSc.

prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

JUDr. Ladislav Derka

prof. JUDr. Jan Dědič

doc. JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

JUDr. Ing. Jan Hušek

JUDr. Jan Lasák, LL.M., Ph.D.

doc. JUDr. Petr Liška, LL.M., Ph.D.

doc. JUDr. Dana Ondřejová, Ph.D.

JUDr. Tomáš Pohl

Mgr. Ing. Jan Šovar

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Alena Tulachová

tel.: 734 642 108

Príspevky zasílejte na adresu:

casopisobchodniprovo@wolterskluwer.cz

alena.tulachova@wolterskluwer.com

Autorské právo k časopisu vykonává vydavatel.

Přetisk a jiné šíření a užití částí nebo celku

včetně zařazení do elektronické databáze je možné pouze se souhlasem vydavatele.

Stanoviska a názory obsažené v jednotlivých

článcích jsou stanovisky a názory autorů.

Ročník 28. Ročně vychází 10 čísel.

Číslo 3 vychází 15. března 2019.

Roční předplatné (vč. DPH) činí 2 599 Kč.

Roční předplatné tištěného časopisu

s přístupem do elektronického archivu

od roku 2010 činí 3 749 Kč (vč. DPH).

Informace o distribuci a předplatném:

tel.: 246 040 444,

e-mail: predplatne@wolterskluwer.com

Registrováno pod číslem MK ČR E 6020,

ISSN 1210-8278

Časopis je od roku 2008 evidován v Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik RIV. Příspěvky jsou recenzovány redakční radou. Blíže viz www.casopisobchodniprovo.cz

Časopis je dostupný v ASPI

OBSAH

ČLÁNKY

Radim Chalupa

OBSAH VYPLŇOVACÍHO

OPRÁVNĚNÍ 2

Zbyněk Švarc

ODPOVĚDNOST PODNIKATELE

ZA PORUŠENÍ INFORMAČNÍ

POVINNOSTI 13

Karel Čada

K NĚKTERÝM OTÁZKÁM

PRAKTICKÉHO UPLATŇOVÁNÍ

ZLEPŠOVACÍCH NÁVRHŮ 18

Patrik Kurz

ODDLUŽENÍ PODNIKATELŮ 27

Z ROZHODOVACÍ PRAXE 37

Autoři:

Doc. Ing. Karel Čada, prom. práv., Ph.D.

Metropolitní univerzita Praha, soudní znalec
v oboru průmyslového vlastnictví a patentový
zástupce

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.

Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně,
advokát

Mgr. Ing. Patrik Kurz

soudce Okresního soudu v Tachově

JUDr. Petra Polišenská

Nejvyšší soud, oddělení dokumentace

a analytiky judikatury ČR

Doc. JUDr. Zbyněk Švarc, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická,

Fakulta mezinárodních vztahů

Radim Chalupa

OBSAH VYPLŇOVACÍHO OPRÁVNĚNÍ

Směnečné právo je odvětvím, které vykazuje obzvlášť vysoký podíl specifik. Za jednu z těchto zvláštností je třeba považovat možnost emitovat blanketní zárodky cenných papírů. Tyto listiny jsou označovány jako blankosměnky, případně biankosměnky či biancosměnky.

Za blankosměnku je třeba považovat listinu, jež byla emitována s úmyslem dát vzniknout neúplné směnce a u níž se předpokládá, že může být dodatečně doplněna na úplnou směnku. Zákon neumožňuje libovolné dotváření listin na cenné papíry osobami, jež k takovému dotvářecímu úkonu nejsou zmocněny či jinak oprávněny. Legitimita následného doplnění chybějících údajů do blankosměnky osobou, která tuto nevytvořila a neuvedla do oběhu, není automatismem, ale projevem právní podstaty blankosměnky. Možnost zasáhnout do textu blankosměnky a doplněním chybějících údajů transformovat zárodek cenného papíru na směnku má svoji podobu a je právem transparentně reglementována. Jedná se o zákonem respektovanou realizaci oprávnění vyplnit chybějící údaje do blan-

kosměnky, jež je označováno jako vyplňovací právo nebo vyplňovací oprávnění.

V článku *Vznik vyplňovacího oprávnění*,¹ jsem se zabýval vznikem vyplňovacího oprávnění. Předkládám volné pokračování uvedené stati zaměřené na problematiku obsahu oprávnění vyplnit blankosměnku.

I. POZNÁMKA K MECHANISMU VZNIKU VYPLŇOVACÍHO OPRÁVNĚNÍ

Pro oživení připomenu základní závěr ke vzniku vyplňovacího oprávnění, jež jsem publikoval v článku *Vznik vyplňovacího oprávnění*, že vyplňovací oprávnění je uděleno smlouvou, již uzavírá podpisatel blankosměnky s majitelem či nabyvatelem této listiny, a že smlouva zakládající vyplňovací právo může být uzavřena výslovně (v ústní i písemné formě) nebo konkludentně. Jedná se o smlouvu o udělení vyplňovacího práva. Mechanismus vzniku vyplňovacího oprávnění připomínám z toho důvodu, že úzce souvisí s právním režimem a se způsobem určení obsahu vyplňovacího práva.

II. OBSAH VYPLŇOVACÍHO PRÁVA

2.1 Vyplňovací právo a jeho obsah

Obsah vyplňovacího oprávnění představuje (jako u každého práva) jeden z jeho stěžejních aspektů. Obsah vyplňovacího práva je pojmově spjat se smyslem jeho existence, neboť význam subjektivního práva pro jeho nositele je přímo úměrný výhodám, požitkům či možnostem, jež mu je existence práva způsobitelná přinést. Existence vyplňovacího práva umožňuje jeho nositeli vyplnit blankosměnku a dát vzniknout směnce úplné. Obsah vyplňovacího práva určuje, jak má být blankosměnka vyplněna. Obsah vyplňo-

vacího práva tedy vymezuje obsah budoucí vyplněné směnky, pokud tato bude vyplněna v souladu s ujednáním o jejím vyplnění. Obsah vyplňovacího oprávnění stanoví algoritmus nebo pravidlo, podle něž se údaje do blankosměnky vyplňují.

2.2 Význam vyplňovacího práva

Na základě hypotetického poměření významu existence a obsahu vyplňovacího oprávnění je sice třeba konstatovat, že samotná existence vyplňovacího práva má pro majitele neúplně směnky větší váhu než jeho obsah. Bez vyplňovacího práva totiž listina není blankosměnkou a doplnění chybějících údajů do takové listiny je pouhou změnou textu této listiny, v trestněprávní rovině se pak jedná o padělání listiny. Excesivní vyplnění blankosměnky, tedy doplnění údajů uskutečněné v režimu využití vyplňovacího oprávnění (vyplnění realizované v rozporu s obsahem vyplňovacího práva), naopak dává vzniknout platné směnce, byť je její uplatnitelnost limitována možnou obranou směnečných dlužníků založenou na tvrzení, že blankosměnka byla vyplněna jinak, než jak bylo ujednáno. Doplnění chybějících údajů do neúplně směnky, jež je uskutečněno cestou realizace vyplňovacího oprávnění, má tedy výrazně kvalifikovanější právní režim. Přesto však význam obsahu vyplňovacího práva za samotnou existenci uvedeného práva zaostává jen nepatrně. Obsah vyplňovacího oprávnění je pro majitele blankosměnky jen o něco málo méně důležitý než samotná existence tohoto práva, neboť každý majitel blankosměnky tuto raději vyplní v souladu s obsahem vyplňovacího práva než v kolizi s ním.

2.3 Vymezení obsahu vyplňovacího práva

V článku Vznik vyplňovacího oprávnění² jsem popsal poměrně významnou anomálii při vzniku vyplňovacího oprávnění spočívající ve faktu, že obsah vyplňovacího práva

není ujednáván smlouvou, kterou toto oprávnění vzniká, ale smlouvou samostatnou. Vyplňovací právo vzniká uzavřením smlouvy o udělení vyplňovacího práva a obsah tohoto práva bývá deklarován smlouvou o vyplnění blankosměnky. O dvě zvláštní smlouvy se jedná z toho důvodu, že vyplňovací právo zdaleka ne výjimečně vzniká konkludentně a obsah vyplňovacího práva bývá poměrně často kontrahován explicitně. Část smlouvy přitom nemůže být uzavřena výslovně a část mlčky, neboť tyto dva kontraktační mechanismy jsou zcela a důsledně nekompatibilní; pokud je totiž smlouva uzavírána tak, že její účastníci výslovně (písemně nebo ústně) projeví vůli, nemohou část uvedeného projevu vůle uskutečnit nevýslovně faktickým jednáním. Totéž platí i naopak. Má-li tedy být vyplňovací právo uděleno konkludentně a obsah tohoto práva vzniká výslovným projevem vůle, neexistuje možnost, jak tyto dva projevy vůle sloučit do jediného právního jednání.³

2.4 Vyplňovací právo bez dohodnutého obsahu

Obsah vyplňovacího oprávnění nebývá mnohdy dohodnut. Děje se tak v případě, že:

- blankopodpisatel a majitel či nabyvatel blankosměnky odsunuli vznik vyplňovacího práva na samou hranici priorit či pozornosti, když nepřistoupili k výslovnému uzavření smlouvy o udělení vyplňovacího práva, a oprávnění vyplnit blankosměnku tak bylo uděleno konkludentně, a
- na pomezí zájmu nebo povědomosti udělitele vyplňovacího práva a majitele či nabyvatele blankosměnky zůstala i snaha určit obsah vyplňovacího oprávnění.

S absencí výslovného ujednání, jež stanoví obsah vyplňovacího práva, se lze setkat v následujících situacích:

- blankopodpisatel výslovně udělí majiteli nebo nabyvateli blankosměnky vyplňovací oprávnění, aniž by uvedení účastníci emise blankosměnky nebo připojení dalšího podpisu na blankosměnku ujednali obsah tohoto práva,
- blankopodpisatel udělí vyplňovací oprávnění připojením podpisu na blankosměnku a majitel či nabyvatel blankosměnky uvedené oprávnění přijme převzetím takto podepsané blankosměnky bez toho, že by zmínění účastníci aktu udělení vyplňovacího práva mezi sebou výslovně uzavřeli jakoukoli smlouvu,
- blankopodpisatel udělí vyplňovací oprávnění připojením podpisu na blankosměnku a majitel či nabyvatel blankosměnky uvedené oprávnění přijme převzetím takto podepsané blankosměnky s tím, že zmínění účastníci latentního směnečného vztahu před udělením vyplňovacího práva uzavřeli směnečnou smlouvu, v níž je konstatováno, že směnka, jíž využijí k zajištění, utvrzení nebo úhradě závazku, bude mít podobu blankosměnky.

V prvním z uvedených případů účastníci aktu udělení vyplňovacího práva sice výslovně uzavřou smlouvu o udělení vyplňovacího práva, jež obsahuje výslovný projev vůle směřující ke vzniku vyplňovacího oprávnění, nezařadí však do ní deklaraci obsahu vyplňovacího práva, tedy ujednání o tom, jak má být blankosměnka vyplněna, neuzavřou však ani smlouvu o vyplnění blankosměnky, čímž obsah vyplňovacího oprávnění ponechají bez smluvní regulace.

Ve druhém případě osoby podílející se na vzniku vyplňovacího práva neuzavírají výslovně žádnou smlouvu; vyplňovací právo vzniká podpisem a předáním blankosměnky, jež je uskutečněno při srozumění blankopodpisatele a majitele či nabyvatele blankosměnky, že listina může být následně vyplněna.

Třetí případ je z pohledu udělení vyplňovacího práva podobný druhému případu, rozdíl spočívá ve větší průkaznosti existence vyplňovacího oprávnění, neboť fakt, že listina byla emitována v podobě blankosměnky, byl deklarován písemně.

Vznik vyplňovacího práva s nekontrahovaným obsahem bezprostředně souvisí právě s možností, že oprávnění k vyplnění blankosměnky může být uděleno, aniž by byla výslovně uzavřena jakákoli smlouva směřující nejen ke vzniku tohoto práva, ale i ke stanovení jeho obsahu. Je-li vyplňovací právo uděleno mlčky bez toho, že byla uzavřena smlouva o vyplnění blankosměnky (smlouva určující obsah vyplňovacího práva), je z podstaty věci vyloučeno, aby byl jeho obsah v rámci popsání režimu vzniku tohoto práva přímo (smluvně) určen, neboť bez výslovného uzavření smlouvy o vyplnění blankosměnky nebo jiné smlouvy, v jejímž textu by byl způsob, jak má být blankosměnka vyplněna, konstatován, neexistuje mechanismus, jehož prostřednictvím by smluvní strany dospěly ke konsenzu ohledně obsahu vyplňovacího práva.

Při využití blankosměnek v právních vztazích se s vyplňovacím oprávněním, u něž není kontrahován obsah, lze setkat poměrně běžně. Pro vyslovení závěru, že nemůže vzniknout vyplňovací oprávnění bez sjednaného obsahu, není příliš prostoru (možná, že dokonce žádný prostor), neboť konkludentní udělování vyplňovacího oprávnění je běžným standardem – jedná se o dlouhodobě zavedenou praxi, jež je podepřena i judikaturou.

Rozhodovací praxe soudů přistupuje k otázce, zda obsah vyplňovacího práva musí být vymezen, tak, že udělení vyplňovacího oprávnění bez kontrahovaného obsahu připouští. Za přehnané nepovažují konstatování, že judikatura možné úvahy, že nelze udělit vyplňovací právo bez toho, že bude dohodnut způsob, jak má být blankosměnka

vyplněna, rezolutně odmítla. Právě rozhodovací praxe soudů představuje hlavní oporu pro závěr, že obsah vyplňovacího práva nemusí být výslovně sjednán. Existuje celá řada rozhodnutí soudů, která udělení vyplňovacího práva s neurčeným (je otázkou, zda tím pádem i neurčitým) obsahem připustila.⁴ Možnost dát vzniknout vyplňovacímu právu, u něž není výslovně sjednán jeho obsah, připouští i doktrína.⁵

Přesto však fakt, že existuje možnost dát vzniknout oprávnění bez smluvně určeného obsahu, nepovažuji za vhodný jen slepě přijmout bez odpovídající konfrontace se základními teoretickými východisky. Ve vztahu k možnému vzniku vyplňovacího oprávnění bez smluvně určeného obsahu je třeba se zabývat dvěma otázkami – zda může být uděleno vyplňovací oprávnění s neurčitým obsahem a zda lze uvažovat v intencích, že je obsah vyplňovacího práva, jenž nebyl kontrahován, určen jinak než ujednáním.

Vyjadřuji přesvědčení, že právo s neurčitým obsahem nemůže vzniknout a existovat. Nenacházím žádný důvod, pro který by vyslovený závěr neměl dopadat i na vyplňovací oprávnění. Pokud by existovalo vyplňovací právo, jehož obsah by nebyl způsobilý stanovit pravidlo, jak má být blankosměnka vyplněna, jednalo by se o právo s neurčitým obsahem. Obsah subjektivního práva je jedním z jeho tří určujících prvků a je třeba jej považovat za jeho pojmový znak. Subjektivní právo s neurčitým obsahem koliduje s požadavkem na právní jistotu. Existenci práva s neurčitým obsahem považuji z uvedených důvodů za nepřijatelnou.

Přesto však existenci vyplňovacího práva, jehož obsah nebyl smluvně určen, nezpochybňuji. Obsah vyplňovacího oprávnění, jenž nebyl dohodnut, lze totiž dovodit, v důsledku čehož oprávnění k vyplnění blankosměnky s nekontrahovaným obsahem není namísto považovat za subjektivní právo s obsahem neurčitým. Lze tak učinit (obsah

vyplňovacího oprávnění dovodit) na základě provázanosti blankosměnky s kauzou.

2.5 Obsah vyplňovacího práva, jenž nebyl sjednán

Obsah vyplňovacího práva, jenž nebyl určen smluvně, vychází podle doktríny i podle rozhodovací praxe soudů především z kauzy; lze jej vymezit tím způsobem, že vyplňovací oprávnění musí být v popsáném případě realizováno tak, aby vyplněním blankosměnky vznikla směnka s obvyklým obsahem (bez atypických či neobvyklých doložek), když obsah doplňovaných údajů musí respektovat příslušnou kauzu.⁶ Názor na obsah vyplňovacího práva, jehož obsah nebyl v rámci kontraktace deklarován, je takový, že je-li blankosměnka emitována za účelem zajištění, utvrzení nebo zaplacení pohledávky, je třeba blankosměnku vyplnit tak, aby údaje ve vyplněné směnce reflektovaly obsah kauzální pohledávky, v doktríně převládá. Není však jediný. Existuje i takový pohled na obsah vyplňovacího práva s nekontrahovaným obsahem, že je nelimitované a majiteli blankosměnky umožňuje vyplnit do této listiny jakýkoli údaj.⁷ Je třeba konstatovat, že povinnost majitele blankosměnky, který tuto vyplňuje na základě vyplňovacího oprávnění, jehož obsah nebyl sjednán, respektovat při doplňování údajů kauzu směnky, je formulována doktrínou a částečně i rozhodovací praxí soudů, umím si však představit i argumentaci podporující závěr, že vyplňovací oprávnění s nekontrahovaným obsahem majiteli blankosměnky umožňuje vyplnit tuto bez omezení.

Přikláním se k závěru, že majitel blankosměnky by při jejím vyplnění měl v případě, že se jedná o realizaci vyplňovacího práva s nesjednaným obsahem, kauzu směnky (případně konkrétní směnečný závazek) respektovat, nicméně že však není povinen tak učinit. Za jediný závazný limit považuji pravidlo, aby vznikla směnka s obvyklým

obsahem, tedy bez atypických doložek. Mám za to, že když podpisatel blankosměnky nepovažuje za nezbytné sjednat způsob, jak má být blankosměnka vyplněna, otevírá tím majiteli tohoto zárodku cenného papíru prostor k téměř nelimitovanému vyplnění blankosměnky.

2.6 Rizika nesjednání obsahu vyplňovacího práva

Přestože vymezení obsahu vyplňovacího práva (konstatování pravidla, podle něž má být určen obsah údajů, jež mají být do blankosměnky vyplňovány) nepatří mezi nezbytné předpoklady vzniku vyplňovacího oprávnění, lze smluvní vymezení tohoto aspektu vyplňovacího práva účastníkům aktu udělení vyplňovacího práva doporučit. Explicitní kontraktace pravidla, podle něž má být postupováno při vyplnění blankosměnky, výrazně zvyšuje právní jistotu smluvních stran ohledně realizace vyplňovacího práva, tedy ohledně přeměny zárodku směnky na směnku úplnou.

Z praktického hlediska se jedná o zásadní faktor, který určuje budoucí obsah vyplněné směnky a právní režim (napadnutelnost) vyplnění blankosměnky. Zejména podpisatel blankosměnky jako latentní směnečný dlužník by měl dbát na výslovné a precizní vymezení obsahu vyplňovacího práva, neboť obrana proti případnému excesu při vyplnění chybějících údajů do zárodku směnky je vždy komplikovaná a v případě nejasného obsahu vyplňovacího práva je o poznání méně účinná. Přesné vymezení vyplňovacího oprávnění může pro žalovaného směnečného dlužníka, jež se brání námitkou excesivního vyplnění blankosměnky, představovat rozdílový faktor, jehož transparentní deklarace ve smlouvě o vyplnění blankosměnky rozhodujícím způsobem napomůže dovést obranu do úspěšného konce.

2.7 Neomezené (nelimitované)

konkludentně udělené vyplňovací právo

K obsahu konkludentně uděleného vyplňovacího práva se poměrně kontroverzně, nebo minimálně způsobem, jež otevírá prostor pro polemiku, vyjadřují Vrchní soud Praha ve svém rozhodnutí ze dne 18. října 2004, sp. zn. 9 Cmo 274/2004, a Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 26. dubna 2011, sp. zn. 20 Cdo 2031/2009. Právní věta obou uvedených rozhodnutí⁸ zní takto: „Je-li v dohodě o vyplnění blankosměnky smluveno právo majitele bez dalšího vyplnit datum splatnosti, má majitel blankosměnky právo doplnit do blankosměnky jakékoliv datum splatnosti. Jedná-li se o zajišťovací směnku, nesmí vyplněné datum předcházet datu splatnosti zajišťovaného dluhu.“ Přestože se uvedené právní závěry týkají jen jednoho údaje (data splatnosti), je třeba se jimi zabývat generálně. Pokud by majiteli blankosměnky, k jejímuž vyplnění bylo uděleno vyplňovací právo s nesjednaným obsahem, svědčila možnost vyplnit do blankosměnky téměř libovolný údaj (omezený jen limitem v podobě, že vyplněné datum nesmí předcházet splatnosti kauzální pohledávky), jednalo by se o téměř neomezené vyplňovací právo. Uvedené vyplňovací oprávnění by nemělo status práva s neurčitým obsahem, neboť s absencí určitosti obsahu vyplňovacího oprávnění by bylo třeba spojovat ten následek, že nelze stanovit, jaký údaj má být do blankosměnky vyplněn, když naopak neomezené (nebo jen částečně omezené) vyplňovací oprávnění jeho majiteli otevírá možnost vyplnit do blankosměnky jakýkoli údaj (téměř jakýkoli) dle volného uvážení, což znamená, že algoritmus pro určení vyplňovaného obsahu blankosměnky je známý – do blankosměnky lze vyplnit údaj s jakýmkoli obsahem nebo jakýkoli údaj respektující jen jedno omezení.

Možnost vzniku neomezeného nebo téměř neomezeného vyplňovacího oprávnění pova-

žují za problematickou. Hodnocení konkludentního udělení vyplňovacího oprávnění, při němž nebyl dohodnut jeho obsah, na jehož základě nabyvateli nebo majiteli blankosměnky vznikne jen částečně omezené vyplňovací oprávnění, nepovažují za nejlepší možné řešení. Nenalézám žádný důvod, pro který by měl být vyplňovacímu oprávnění s nekontrahovaným obsahem přiřazován ve vztahu k datu splatnosti jiný algoritmus zaplnění bílého místa než ve vztahu ke směnečné sumě. Je-li v intencích vyplnění údaje směnečné sumy namíste vyplňovací oprávnění s implicitně vymezeným obsahem realizovat tak, aby vyplněná směnka obsahově reflektovala kauzu, je žádoucí, aby byl stejný mechanismus využit i vůči údaji data splatnosti směnky. Pravidlo, podle něž by při vyplnění blankosměnky, k němuž její majitel přistupuje na základě vyplňovacího oprávnění, jehož obsah nebyl výslovně vymezen, měla vyplněná směnka zohledňovat kauzu, by tak mělo být uplatněno tím způsobem, že směnečná suma bude odpovídat výši zajištěné (utvrzené, případně k uhrazení zamýšlené) pohledávky, a datum splatnosti směnky bude kopírovat (případně přiměřeně následovat) splatnost kauzální pohledávky.

2.8 Smluvně dohodnuté neomezené (nelimitované) vyplňovací právo

Zcela jistě nelze považovat za nepřipustnou existenci neomezeného vyplňovacího práva, které vzniklo výslovnou kontraktací. Jak jsem již uvedl výše, neomezené vyplňovací právo není namíste charakterizovat jako právo s neurčitým obsahem (neurčitým by bylo právo, podle něž nelze určit, jak má být blankosměnka vyplněna, nelimitované vyplňovací právo je konstruováno tak, že majitel blankosměnky může vyplnit jakýkoli údaj). Pokud blankopodpisatel hodlá vstoupit do pastí jménem nelimitovaný latentní směnečný závazek a pokud odpovídajícím způsobem projeví vůli neomezené vyplňovací

oprávnění udělit, nechť je mu přáno a osud ať je k němu milosrdný, neboť není důvod vznik konstatovaného vyplňovacího oprávnění reprobovat.

III. ABSOLUTNÍ VYPLŇOVACÍ PRÁVO (ZÁKONNÉ A SMLUVNÍ VYPLŇOVACÍ PRÁVO)

Zajímavě (a musím konstatovat, že z mého pohledu i vcelku překvapivě) se k možnosti vyplnění blankosměnky, a tím i vyplňovacímu právu, vyjadřuje Z. Kovařík, jenž k postavení majitele blankosměnky a jeho oprávnění tuto vyplnit uvádí: „Ten, komu je blankosměnka vydávána, stává se vlastníkem movité věci, to je listu papíru, na kterém je torzo směnky vyznačeno. Jako vlastník může s tímto svým vlastnictvím nakládat prakticky neomezeně a zejména z jeho vlastnického práva vyvěrá oprávnění značit si do vlastněné listiny doslova cokoliv. Jde o jeho absolutní právo dané již vztahem vlastnickým a nepotřeboval by k tomu žádné svolení, a to žádnou formou. Nemusel by se tedy o této možnosti ani s nikým smlouvat. Přesto dané ustanovení předpokládá, že bude existovat ujednání o tom, jak má být směnka později doplněna. Tomu je nutno rozumět tak, že jako vlastník není v zacházení s listinou, na které je blankosměnka vyznačena, vůbec nijak omezen. Může ji vyplnit jakkoli.“⁹ Ve vztahu k vyplňovacímu právu Z. Kovařík uvedený závěr rozvíjí takto: „Z hlediska věcných práv nutno uvážit, že ten, kdo je vlastníkem movité věci, to znamená blankosměnky, má jako vlastník prakticky neomezenou možnost nakládat s věcí ve svém vlastnictví a již z toho důvodu může také na listiny, které mu patří, psát doslova cokoliv. K tomu žádné svolení v žádné formě nepotřebuje. Nicméně aby proti listině, kterou doplní, obdržel skutečně plnění, nelze jen s tímto věcným právem vystačit. Má-li

obdržet proti výsledné směnce platbu, musí postupovat v souladu se směnečnými dlužníky. Tedy smluvní vyplňovací právo je vlastně stanovením podmínek, při jejichž splnění dlužníci slibují výslednou směnku proplatit a naopak při nesplnění smluvených podmínek vyhrazují si placení odmítnout. Majitel blankosměnky pak souhlasí s tím, že na výslednou listinu bude plněno jak v případě, že dodrží smluvené podmínky. Tedy smluvní vyplňovací právo mu sice nebrání vyplnit směnku prakticky jakkoliv, ale brání mu práva z listiny s úspěchem vykonat.¹⁰ Vychází jen z první citace by se názor Z. Kovaříka jevil jako stěží udržitelný, neboť by jej bylo třeba vnímat jako jasný odklon od dlouhodobě zavedeného, a dnes již podle mého přesvědčení jen stěží překročitelného a zákonem deklarovaného režimu vyplnění blankosměnky, v jehož rámci je majitel blankosměnky při jejím vyplnění vázán ujednáním o vyplnění blankosměnky, tedy v intencích úvahy Z. Kovaříka smluvním vyplňovacím oprávněním, neboť v prvním z uvedených závěrů autor téměř přehlídá existenci uděleného vyplňovacího práva s tím, že právní následky nerespektování tohoto oprávnění při vyplnění blankosměnky ani nenaznačuje. V dalším z citovaných názorů již autor do právního režimu vyplnění blankosměnky vedle jím konstatovaného „zákonného“ vyplňovacího práva, jež je odvozeno z vlastnického práva, promítá i „smluvní“ vyplňovací právo.

Uvedený názor lze stručně parafrázovat tak, že dle Z. Kovaříka svědčí majiteli blankosměnky:

- zákonné vyplňovací právo, jehož existence vyvěrá z vlastnického práva majitele blankosměnky, jehož existence není závislá na ujednání mezi blankopodpisatelem a majitelem či nabyvatelem blankosměnky, a na jehož základě je majitel zárodku směnky oprávněn do této vyplnit jakýkoli údaj,

- smluvní vyplňovací právo, které je nabyvateli či majiteli blankosměnky udělováno smluvně, a které je třeba vnímat jako rozhodující kritérium při zkoumání, zda dlužníkovi svědčí důvodná obrana excesivního vyplnění blankosměnky.

Existence zákonného vyplňovacího práva odvozeného od práva vlastnického by režim vyplnění blankosměnky ovlivňoval následně:

- majitel blankosměnky do této může z titulu svého vlastnického a na základě z něj odvozeného zákonného vyplňovacího práva doplnit jakýkoli údaj; libovolné doplnění blankosměnky jakýmikoli údaji tak není protiprávním jednáním majitele blankosměnky, ale aprobovanou realizací zákonného vyplňovacího oprávnění;
- smluvní vyplňovací oprávnění určuje, s jakým vyplněním blankosměnky vyslovil souhlas blankopodpisatel a jak vyplněná blankosměnka může být vůči němu uplatněna, aniž by mu svědčila důvodná obrana.

S uvedenými závěry Z. Kovaříka se neztotožňuji. Mám za to, že s blankosměnkou se pojí jen smluvní vyplňovací oprávnění. Z ustanovení čl. I. § 2 odst. 1 a čl. I. § 76 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., směnečného a šekového (dále rovněž „ZSŠ“) vyplývá, že listina, která neobsahuje některou z podstatných náležitostí směnky, není směnkou.¹¹ Pokud by existovalo zákonné vyplňovací oprávnění, jež by nebylo spojeno se smluvně uděleným vyplňovacím oprávněním, byly by blankosměnkami všechny listiny, při jejichž emisi existovalo srozumění všech účastníků aktu uvedení listiny do oběhu s možností následného doplnění chybějících údajů do textu. Bez zmíněného povědomí, že neúplnost emitované listiny je jen dočasná, by s ohledem na zmíněná ustanovení čl. I. § 2 a 76 odst. 1 ZSŠ absence podstatné náležitosti směnky v textu listiny měla za následek fakt,

že se nejedná o platnou směnku. Vyplňovací oprávnění, jehož existenci Z. Kovařík spojuje s vlastnickým právem k blankosměnce, vnímám tak, že takové oprávnění neexistuje, že však má některé společné rysy se smluvním oprávněním vyplnit blankosměnku, jež bylo uděleno konkludentně. Hlavní rozdíl mezi uvedenými vyplňovacími oprávněními (zákonně odvozené od vlastnického práva a smluvní udělené konkludentně) spočívá ve faktu, že ke vzniku smluvního vyplňovacího oprávnění je třeba projevu vůle blankopodpisatele a nabyvatele či majitele blankosměnky, byť vyjádřené jen implicitně.

Mám za to, že Z. Kovařík v rámci svého závěru, že majitel blankosměnky je tuto oprávněn vyplnit libovolně bez ohledu na existenci a obsah vyplňovacího oprávnění (možná jen smluvního vyplňovacího oprávnění), příliš akcentuje vlastnické právo k blankosměnce a postavení vlastníka na úkor vůle blankopodpisatele a tedy i závazkového režimu vzniku blankosměnky.

Majiteli věci samozřejmě svědčí oprávnění s jeho věcí nakládat, a také ji i upravovat, měnit a jinak do ní zasahovat, nikoli však neomezeně. Nelze však opomenout pravidlo, že vlastnictví zavazuje a že každý vlastník je oprávněn využívat své vlastnické právo jen po hranici, jež je určena povinností neomezovat realizaci vlastnického práva třetích osob k jiným věcem.¹² Jsem však přesvědčen o tom, že omezení vlastníka realizovat jeho vlastnické právo má širší dopad. Majitel jakékoli věci je povinen respektovat zákonné zákazy a zákonem daná omezení (například majitel znehodnocené střelné zbraně nemůže tuto bez dalšího a bez následků upravit tak, že z ní učiní plnohodnotnou funkční zbraň, majitel neškodné chemikálie nemůže bez dalšího a bez následků v podobě zákonné reprobace cílenou reakcí její úpravou vytvořit zakázanou toxickou látku nebo výbušninu, jakož i majitel chemické továrny nemůže bez dalšího odmontovat filtrační zařízení zachy-

cující jedovaté látky, které v případě úniku do ovzduší budou ohrožovat zdraví a životy obyvatel). Majitel věci je při nakládání s ní povinen respektovat nejen explicitně dané zákonné zákazy, ale i oprávněné zájmy třetích osob (majitel domu nemůže bez dalšího a bez následku upravit kanalizační potrubí tak, aby fekálie vytékaly sousedovi na zahrádku). Majitel věci nemůže ignorovat závazkové vztahy, do nichž vstoupil a nakládat s touto způsobem, jenž odporuje dohodě, již učinil (například majitel malé vodní elektrárny a okolního pozemku, kterou pronajal, nemůže bez dalšího změnit a bez následků odklonit přítok vody do náhonu).

Vrátím se teď k povinnosti majitele věci respektovat při nakládání s ní zákonná omezení. Ustanovení čl. I. § 10 zákona ZSŠ uvádí: „Nebyla-li neúplná směnka vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se namítat majiteli směnky, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnky ve zlé víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí“, sice implicitně, nicméně zcela jasně deklaruje povinnost majitele blankosměnky vyplnit tuto podle ujednání (tedy v souladu s vyplňovacím oprávněním).

Vyjadřuji přesvědčení, že vyplňovací oprávnění není namístě absolutizovat s poukazem na možnou libovůli majitele blankosměnky, jež je dána vlastnickým právem k blankosměnce. Možnost doplnit chybějící údaje do blankosměnky z titulu vlastnického práva nelze považovat za vyplnění blankosměnky (za realizaci vyplňovacího oprávnění). Uchopení oprávnění vyplnit blankosměnku v jeho absolutní podobě bezvýhradně akcentující vlastnické oprávnění majitele blankosměnky a z něj vyplývající možnost doplnit do blankosměnky jakékoli údaje bez ohledu na existenci a obsah ujednání o vyplnění blankosměnky flagrantně koliduje s ustanovením čl. I. § 10 ZSŠ. Uvádí-li zmíněné ustanovení, že za určitých okolností (pokud směnku nabyl ve zlé víře nebo

v hrubé nedbalosti) lze majiteli směnky, která vznikla vyplněním blankosměnky, namítat že nebyla-li dodržena ujednání, jak má být vyplněna, vyplývá přímo ze zákona, že majitel blankosměnky je při jejím vyplnění povinen respektovat ujednání o tom, jak tuto lze vyplnit, a že tedy majiteli blankosměnky ze zákona nesvědčí absolutní vyplňovací oprávnění.

Z technického hlediska výše prezentovaný názor Z. Kovaříka, že majitel blankosměnky do této může vyplnit jakýkoli údaj, neboť jej k tomu opravňuje jeho vlastnický vztah k předmětné listině, sdílím. Majitel blankosměnku může svobodně zničit, může s ní rozdělat oheň, může ji použít jako podložku či namísto ubrousku a může do ní i vyplnit „hausnumero“. Majitel blankosměnky tedy skutečně může do blankosměnky vyplnit chybějící údaje, aniž by emitent listiny udělil v rámci její emise prvním nabyvateli této listiny vyplňovací právo, a aniž by toto vzniklo jinak. Majitel blankosměnky je oprávněn chybějící údaje do uvedeného zárodku směnky vyplnit způsobem, jenž bude v hrubém rozporu s ujednáním o jejím vyplnění. Takový úkon však nebude možné považovat za realizaci neomezeného vyplňovacího práva. Je nezbytné důsledně rozlišovat mezi doplněním chybějících údajů do blankosměnky z titulu vlastnického práva a mezi vyplněním blankosměnky, k němuž majitel přistoupil na základě existence vyplňovacího práva a které má povahu realizace tohoto oprávnění.

IV. ZÁVĚR

S vyplňovacím oprávněním není spojena možnost čerpat bezprostřední užitek v podobě získání plnění. Vyplňovací právo existuje proto, aby majitel blankosměnky jeho využitím dotvořil zárodek cenného papíru na směnku úplnou. Obsah vyplňovacího práva stanoví, jak má být blankosměnka vyplněna.

Vyplňovací oprávnění zdaleka ne vždy vzniká výslovně. Poměrně často lze vznik vyplňovacího práva popsat tak, že latentní směnečný dlužník podepíše blankosměnku a odevzdá ji jejímu nabyvateli či majiteli. Tento kontraktační mechanismus lze zhodnotit tak, že vyplňovací oprávnění bylo uděleno mlčky. S popsáním atypickým způsobem vzniku vyplňovacího oprávnění (s jeho konkludentním udělením) je spojen i specifický režim určení obsahu tohoto práva. Vzniká-li vyplňovací oprávnění mlčky, často se tak děje bez toho, že by účastníci jeho vzniku vymezili obsah tohoto oprávnění. V popsané situaci se k zodpovězení naskytá otázka, jaký je obsah vyplňovacího oprávnění, který nebyl sjednán. Doktrína (a částečně i judikatura) tuto otázku zodpovídají tak, že vyplňovací oprávnění s nekontrahovaným obsahem je nezbytné realizovat tak, že při vyplnění blankosměnky je reflektována kauza směnky; ve vztahu k údaji data splatnosti však velmi volně. Určení obsahu vyplňovacího oprávnění, jež bylo uděleno bez výslovné deklarace, jak má být blankosměnka vyplněna, nastoluje otázku, zda může existovat vyplňovací oprávnění s neomezeným obsahem. Mám za to, že takové vyplňovací oprávnění (s neomezeným obsahem) existovat může, cesta k němu však nevede přes nesjednání obsahu tohoto práva, ale přes výslovnou kontraktaci, na jejímž základě blankopodpisatel výslovně uděluje oprávnění vyplnit blankosměnku podle uvážení jejího majitele.

Od analýzy možnosti dát vzniknout nelimitovanému vyplňovacímu oprávnění vede jen malý krok k úvaze o možné existenci zákonného vyplňovacího oprávnění. Přikláním se k závěru, že z vlastnického práva majitele blankosměnky nelze dovozovat nelimitovanou možnost vyplnit blankosměnku. Tímtež dechem však dodávám, že existenci oprávnění s režimem, jenž naznačuje Z. Kovařík, který možnost doplnit blankosměnku bez ohledu na ujednání mezi blankopod-

pisatelem a majitelem či nabyvatelem blankosměnky považuje za jeden z projevů vlastnického práva k blankosměnce, není namístě kategoricky popírat; mám za to, že existenci obdobného oprávnění vystopovat lze (byť se podle mne nejedná o oprávnění s tak širokým mandátem, jaký konstatuje Z. Kovařík zejména, že majiteli blankosměnky nespědí automaticky z titulu vlastnického práva k blankosměnce, ale že je existenčně závislé na jeho udělení, byť jen faktickým jednáním nebo jinak mlčky), s tím, že se jedná o vyplňovací oprávnění smluvní udělené konkludentně.

Poznámky:

¹ Jedná se o stať, jež byla publikována v čísle 1/2019 tohoto časopisu, na níž tato úvaha volně navazuje.

² Tamtéž.

³ Pro podrobnější vymezení otázky obsahu vyplňovacího oprávnění samostatnou smlouvou již dříve zmíněný článek.

⁴ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2011, sp. zn. 20 Cdo 2031/2009, v němž soud mimo jiné konstatoval: „Je-li v dohodě o vyplnění blankosměnky smlouveno právo majitele bez dalšího vyplnit datum splatnosti, má majitel blankosměnky právo doplnit do blankosměnky jakékoliv datum splatnosti. Jedná-li se o zajišťovací směnku, nesmí vyplněné datum předcházet datu splatnosti zajišťovaného dluhu.“ Nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 29 Cdo 3507/2015, jehož právní věta zní: „Nesprávné vyplnění blankosměnky v údajích data splatnosti nemaří (bez dalšího) nárok ze směnky, nýbrž zakládá (jen) námitku nesprávně vyplněného data splatnosti směnky, mající (případně) vliv na povinnost k úhradě postížitých práv ze směnky (rozuměj na období, za které lze požadovat zaplacení 6% úroku ze směnečné sumy). Údaj data splatnosti doplněný do blankosměnky nesmí předcházet datu splatnosti směnkou zajištěné pohledávky. Takové porušení dohody o vyplňovacím právu by mělo za následek zánik práva majitele směnky na její zaplacení.“

⁵ KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6., dopl. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 61, KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 118–119; CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový:

Komentář. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2006, str. 93; KIZLINK, K. SPIŠIAK, J. Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl. z. Bratislava: Právnická jednota, 1944, s. 85; SMITEK, J. ŠTĚPINA, J. Nové směnečné právo. Praha: Svaz spořitelů, 1941, s. 76.

⁶ Shodně CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový: Komentář. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2006, str. 93: „Není-li obsah vyplňovacího oprávnění určen výslovně, měla by vyplněním vzniknout směnka s obvyklým obsahem, přičemž by při vyplnění blankosměnky mělo být přihlédnuto k obsahu příčinného závazkového vztahu.“ KIZLINK, K. SPIŠIAK, J. Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl. z. Bratislava: Právnická jednota, 1944, s. 85: „Z § 10 vyplývá, jako normální predpoklad jeho vzniku, dohoda medzi podpisovateľom a osobou, ktorej bola vydaná blankozmenka. Jej forma nie je predpísaná. Môže sa stať aj mlčky (napr. pro poskytnutí pôžičky odovzdá dlžník veriteľovi blankoakcept). Netreba tedy, aby bola v nej určená výška zmenkovej sumy, srok, platobné miesto apod. V praxi je obvyklé (najmä u peňažných podnikov) tzv. doplňovacie vyhlásenie zmenkovej v písomnej forme, podpísané osobou, ktorá vydala zmenku. Toto vyhlásenie je smerodajné pre výkon doplňovacieho práva. Ak nevyplýva nič z dohody, resp. z doplňovacieho vyhlásenia, musí byť zmenka doplnená v rámci oprávnenia jej majiteľa, daného jeho doplňovacím právom (por. výklad pod č. 2). Rozhodný je právny pomer, na ktorého podklade zmenka bola vydaná (stačí teda i zmenkový prejav, učiněný z ochoty) a obsah (neúplnej) listiny i na nej učiněného vyhlásenia, ktoré majiteľ nesmie doplněním zmenit. (...) Majiteľ musí vyplniť blankozmenku tak, jako to zodpovedá zvykom v zmenkovom styku. Preto nesmie v nej doplniť chýbajúci údaj (náležitosti) spôsobom, ktorý by neodôvodnene a mimoriadne zhoršil právne postavenie podpisovateľa.“ SMITEK, J. ŠTĚPINA, J. Nové směnečné právo. Praha: Svaz spořitelů, 1941, s. 76: „Rozsah práva na vyplnění se řídí úmluvou. Není-li určitého ujednání o tom, nutno míti za to, že nabyvatel listiny ji smí vyplniti s přihlédnutím k právnímu poměru kausálnímu, jenž tvoří podklad vydání listiny.“ Opačně KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6., dopl. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 61., KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 118–119. Citace závěru Z. Kovaříka viz. následující poznámka.

⁷ KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6., dopl. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 61: „Ten, komu je blankosměnka vydávána, stává se vlastníkem movité věci, to je listu papíru, na kterém je torzo směnky vyznačeno. Jako vlastník může s tímto svým vlastnictvím nakládat prakticky neomezeně a zejména z jeho vlastnického práva vyvěrá oprávnění značit si do vlastněné listiny doslova cokoliv. Jde o jeho absolutní právo dané již vztahem vlastnickým a nepotřeboval by k tomu žádné svolení, a to žádnou formou. Nemusel by se tedy o této možnosti ani s nikým smlouvat. Přesto dané ustanovení předpokládá, že bude existovat ujednání o tom, jak má být směnka později doplněna. Tomu je nutno rozumět tak, že jako vlastník není v zacházení s listinou, na které je blankosměnka vyznačena, vůbec nijak omezen. Může ji vyplnit jakkoli.“ KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 118–119: „Z hlediska věcných práv nutno uvážit, že ten, kdo je vlastníkem movité věci, to znamená blankosměnky, má jako vlastník prakticky neomezenou možnost nakládat s věcí ve svém vlastnictví a již z toho důvodu může také na listiny, které mu patří, psát doslova cokoliv. K tomu žádné svolení v žádné formě nepotřebuje. Nicméně aby proti listině, kterou doplní, obdržel skutečně plnění, nelze jen s tímto věcným právem vystačit. Má-li obdržet proti výsledné směnce platbu, musí postupovat v souladu se směnečnými dlužníky. Tedy smluvní vyplňovací právo je vlastně stanovením podmínek, při jejichž splnění dlužníci slibují výslednou směnku proplatit a naopak při nesplnění smluvených podmínek vyhrázejí si placení odmítnout. Majitel blankosměnky pak souhlasí s tím, že na výslednou listinu bude plněno jak v případě, že dodrží smluvené

podmínky. Tedy smluvní vyplňovací právo mu sice nebrání vyplnit směnku prakticky jakkoliv, ale brání mu práva z listiny s úspěchem vykonat.“ Pozn. k citovaným závěrům Z. Kovaříka se ještě vrátím dále v textu v souvislosti s výkladem problematiky absolutního vyplňovacího práva.

⁸ U rozhodnutí sp. zn. 20 Cdo 2031/2009 se jedná o část právní věty.

⁹ KOVAŘÍK, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6., dopl. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 61.

¹⁰ KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 118–119.

¹¹ Ustanovení čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ: „Listina, v které chybí některá náležitost uvedená v předchozím paragrafu, není platná jako cizí směnka, s výhradou případů uvedených v následujících odstavcích.“ Ustanovení čl. I. § 76 odst. 1 ZSŠ: „Listina, v které chybí některá náležitost uvedená v předchozím paragrafu, není platná jako vlastní směnka, s výhradou případů uvedených v následujících odstavcích.“

¹² Zejména ustanovení čl. 11 odst. 3 1/1993 Sb., listiny základních práv a svobod: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“ Nebo ustanovení §1012 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jež zní: „Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.“

SUMMARY

CHALUPA, R.: CONTENT OF RIGHT TO COMPLETE A BLANK BILL OF EXCHANGE

The author focuses on the problematics of the basis of a right to complete a blank bill of exchange in the paper. First he deals with the contractual process (negotiation) through which the content of the right is defined, then he deals with the content of that right itself – he concludes that the content of the right to complete a blank bill of exchange determines how the blank bill of exchange should be completed. The paper includes consideration of whether a

right to complete a blank bill of exchange can be created while the content of which is not expressly declared, which is usually the case when the agreement on the grant of the right is concluded implicitly. The author concludes that the right to complete a blank bill of exchange whose content was not contractually defined is not vague, as a result of which nothing hinders its creation. If the content of the right is not contracted, it is determined by the cause of the bill of exchange or by the cause of the obligation arising from the bill of exchange.

Zbyněk Švarc

ODPOVĚDNOST PODNIKATELE ZA PORUŠENÍ INFORMAČNÍ POVINNOSTI

I. ÚVOD

Ve svém příspěvku, či spíše krátkém zamýšlení, se chci věnovat jednomu z aspektů soukromoprávní odpovědnosti podnikatele za škodu, a to odpovědnosti za porušení informační povinnosti, a jeho možnosti se této odpovědnosti zprostit nebo její rozsah snížit.

Uvádí se, že člověk denně udělá více 30 000 rozhodnutí, z nichž si uvědomuje jen malou část, většinu činí automaticky. Zatímco automatické rozhodování vychází ze zažitých stereotypů vytvořených zkušeností a praxí, pro vědomé a cílené rozhodování jsou potřebné informace. Mají-li být pro rozhodování relevantní, měly by se samozřejmě týkat „předmětu“ rozhodování, a navíc by měly být pravdivé, úplné, spolehlivé a důvěryhodné, relativně neměnné a dostupné v čase rozhodování a za „přijatelnou“ cenu, a to jak z hlediska poskytovatele (s ohledem na jeho náklady na získání a zpracování dat a informací), tak příjemce (z hlediska nákladů na jejich získání jiným způsobem a z hlediska přínosu pro jeho rozhodování).

S ohledem na společenský význam informací pro rozhodování a s ohledem na objektivně existující informační asymetrii, je logické, že se informace a jejich poskytování staly předmětem právní úpravy, zejména stanovením informační povinnosti. Chápeme ji jako povinnost určitého subjektu danou právními normami poskytnout jinému

subjektu informace, jako povinnost, jejíž nesplnění bude zakládat právní odpovědnost povinného subjektu. Předmětem této povinnosti jsou míněna data a údaje (informace), která právní úprava považuje za relevantní pro proces řízení a rozhodování.¹ Bez ohledu na to, jak je stanoven rozsah informací, způsob a čas jejich poskytnutí, lze v případě nesplnění zákonem stanovených požadavků hovořit o vadách informací.²

Spektrum právních předpisů upravujících poskytování informací a informační povinnost je velmi široké. Je to dáno především širokým okruhem subjektů, jimž je informační povinnost uložena, a za druhé vymezením rozsahu poskytovaných informací a způsobu jejich poskytování, včetně jejich ochrany. Právo na informace, které je zaručeno Listinou základních práv a svobod (čl. 17 odst. 1) je v rámci ochrany spotřebitelů konkretizováno zejména v zákoně o ochraně spotřebitele, zákon č. 634/1992 Sb., a v občanském zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb. (dále jen „obč. zák.“).

II. ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU PŘI PORUŠENÍ INFORMAČNÍ POVINNOSTI

I při posuzování odpovědnosti za škodu vzniklou porušením informační povinnosti je potřeba vyjít z obecných předpokladů právní odpovědnosti, jimiž jsou odpovědný subjekt, protiprávní jednání či protiprávní stav, negativní důsledek protiprávního jednání (stavu) – újma (škoda) a příčinný vztah mezi protiprávními jednáním a újmou; v případě subjektivní odpovědnosti navíc ještě zavinění.³

Vzhledem k tématu je jasné, že odpovědným subjektem je podnikatel, kterému je právními normami povinnost informovat spotřebitele ukládána.

Protiprávním jednáním bude nejen samotné neposkytnutí informací v souladu s práv-

ní úpravou, ale i jejich poskytnutí vadné, zejména poskytnutí informací nepravdivých či dokonce klamavých, informací neúplných a také neposkytnutí informací ve stanovené době.

Z hlediska času je možné informační povinnost rozdělit na povinnost, kterou má podnikatel před uzavřením smlouvy, v době, kdy se spotřebitel o jejím uzavření rozhoduje, a po té, co je smlouva uzavřena. S ohledem na současnou právní úpravu v občanském zákoníku, je toto časové rozlišení podstatné. Pokud jde o povinnost, kterou má podnikatel vůči spotřebiteli před uzavřením smlouvy, jde jednoznačně o povinnost zákonnou, a na její porušení bude nutné aplikovat ustanovení § 2910 obč. zák. Půjde o odpovědnost subjektivní, u níž se zavinění ve formě nedbalosti předpokládá (§ 2911 a § 2912 obč. zák.). Porušení informační povinnosti, kterou má podnikatel po uzavření smlouvy, vede ke vzniku odpovědnosti smluvní podle § 2913 obč. zák. Ta je odpovědností objektivní, které se může škůdce zprostit prokázáním existence mimořádné nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky, vzniklé nezávisle na jeho vůli, která mu zabránila ve splnění povinnosti. Vzhledem k tomu, že překážka vzniklá z osobních poměrů škůdce nebo překážka, kterou byl povinen podle smlouvy překonat, liberačním důvodem není, lze si jen obtížně představit situaci, kdy by se podnikatel mohl své odpovědnosti za nesplnění informační povinnosti zprostit.

Vznik majetkové újmy – škody, ať již jako skutečné škody nebo ušlého zisku ve spojení s chybným rozhodnutím, učiněným buď pro neposkytnutí povinných informací, nebo pro jejich vady předpokládáme.

Za možná klíčovou lze z hlediska splnění předpokladů vzniku odpovědnosti považovat otázku, zda a v jaké míře existuje příčinný vztah mezi porušením informační povinnosti a vznikem škody. Vždyť konečné rozhodnutí je na samotném spotřebiteli – on se roz-

hodne, zda do smluvního vztahu vstoupí či nikoli. Není jeho rozhodnutím narušen tento příčinný vztah? Domnívám se, že v této úvaže je možné rozlišit jednak to, zda informace poskytnuty byly či nikoli, a to zda byly poskytnuty řádně či nikoli. Navíc, v souvislosti s řádným poskytnutím informací, bude podle mého názoru nutné rozlišit, zda vady se týkají pravdivosti informací na straně jedné a jejich úplnosti na straně druhé. V případě, kdy jsou poskytnuty informace nepravdivé, klamavé, které vedou k rozhodnutí smlouvu uzavřít, resp. k rozhodnutí se jimi řídit, je příčinný vztah mez porušením povinnosti a škodou nepochybný a podnikatel by za vzniklou škodu odpovídal. Takový závěr by mohl být problematičtější, pokud se jedná o úplnost poskytnutých informací. Určujícím by mělo být, zda o neúplnosti informací podnikatel věděl nebo mohl vědět. Vzhledem k předpokládané odbornosti podnikatele (srov. § 5 odst. 1 obč. zák.) však i zde lze dospět v zásadě k závěru, že příčinný vztah zde existuje.

III. SOUBĚH PRÁVNÍ ODPOVĚDNOSTI

Občanský zákoník odpovědnost za škodu z hlediska systematiky rozdělil na úpravu obecnou, věnovanou obecným principům odpovědnosti (pojmy, předpoklady a vznik povinnosti nahradit škodu, způsob a rozsah náhrady škody) a na úpravu zvláštních případů odpovědnosti (zvláštních skutkových podstat).⁴ Vzniká tak nejen otázka vztahu mezi úpravou zvláštní a obecnou, ale i otázka vztahu mezi jednotlivými skutkovými podstatami zvláštní odpovědnosti, zejména pak jejich možného souběhu.

Ve vztahu k posuzované odpovědnosti za porušení informační povinnosti jde především o otázku vztahu obecné zákonné úpravy k úpravám zvláštním, kterými jsou od-

povědnost za škodu způsobenou z provozní činnosti a odpovědnost za škodu způsobenou informací nebo radou a také otázka souběhu obou zvláštních skutkových podstat.⁵

Z již uvedeného vyplývá, že informační povinnost je jak povinností zákonnou, tak povinností smluvní a v rámci obecné úpravy pak z tohoto základního dělení vyplývá, zda jde o odpovědnost subjektivní či objektivní. Pokud jde o obě zmíněné zvláštní skutkové podstaty, je v nich odpovědnost za škodu upravena jako odpovědnost objektivní, bez ohledu na to, zda mezi škůdcem a poškozeným vznikl smluvní vztah či nikoli.

Odpovědnost za škodu způsobenou z provozní činnosti (§ 2924 obč. zák.) má osoba provozující závod nebo jiné zařízení k výrobní činnosti, v podstatě tedy podnikatel, pokud škoda vznikla z takového provozu. Tato odpovědnost je odpovědností za škodu způsobenou jak vlastní provozní činností, tak věcmi, které byly při provozní činnosti použity, tak vlivem na okolí. S ohledem na to, že informační povinnost je podnikateli stanovena zákonem, je třeba ji posuzovat jako součást vlastní provozní činnosti, a to bez ohledu na to zda jsou informace poskytovány úplatně nebo bezplatně, před uzavřením smlouvy či po něm. Zprostit této odpovědnosti se škůdce může, jen prokáže-li, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.

Pokud jde o odpovědnost za škodu způsobenou informací nebo radou (§ 2950 obč. zák.), ta její vznik spojuje nejen s podnikatelem, ale s každou osobou, která se hlásí jako příslušník určitého stavu či povolání k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník a informaci nebo radu poskytuje v záležitosti svého vědění nebo dovednosti. Současně akcentuje dva znaky informací – jejich úplnost a správnost. V případě odpovědnosti za škodu způsobenou radou je odpovědnost za ni vázána na škodlivost dané rady, bez přímé vazby na její neúplnost či

nesprávnost. Navíc podmínkou pro vznik odpovědnosti za škodu způsobenou informací nebo radou je jejich poskytnutí za úplatu (odměnu).⁶ V těchto případech jde o odpovědnost objektivní, u níž zákon nestanovuje žádné liberační důvody.

Z uvedeného podle mého názoru vyplývá, že v případě, kdy informace a rady budou v rámci provozní činnosti poskytovány za odměnu,⁷ bude v případě jejich nesprávnosti a neúplnosti aplikováno ustanovení § 2950 obč. zák. před ustanovením § 2924 obč. zák. V ostatních případech pak na vznik škody porušením informační povinnosti podnikatelem bude dopadat ustanovení § 2924 obč. zák. o odpovědnosti za škodu z provozní činnosti. Obecná úprava odpovědnosti za škodu, jak vzniklou porušením zákona, tak porušením smluvní povinnosti, by mohla být použita jen tehdy, kdy nelze aplikovat úpravu zvláštní nebo tato úprava neexistuje. To platí v prvé řadě na rozsah náhrady škody a způsob její náhrady, které se budou řídit obecnou právní úpravou (§ 2951 a násl. obč. zák.), neexistuje-li pro příslušníky určitého stavu nebo povolání, popř. odborníky v daném oboru zvláštní právní úprava (např. zákon č. 85/1996, Sb., o advokacii; zákon č. 523/1999 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců).

IV. OMEZENÍ A ZPROŠTĚNÍ ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU

Odpovědnost za škodu není podle občanského zákoníku absolutně neomezená, neboť zákon jednak stanovuje okolnosti vylučující protiprávnost jednání, jednak upravuje liberační důvody, jejichž prokázáním se škůdce může své odpovědnosti za škodu zprostit, a to i v případě, kdy je upravena jako odpovědnost objektivní. K okolnostem vylučujícím protiprávnost patří, obdobně jako v trestním právu, jednání v nutné obra-

ni (§ 2905 obč. zák.) a jednání v krajní nouzi (§ 2906 obč. zák.).

Pokud jde o liberační důvody je v případě porušení povinnosti rozhodné, zda byly porušeny povinnosti dané zákonem, nebo povinnosti vyplývající ze smlouvy.

Tím, že odpovědnost za porušení zákonné informační povinnosti je odpovědností subjektivní, má škůdce možnost prokázat, že k porušení nedošlo ani jeho úmyslným jednáním, ani z nedbalosti. Vzhledem k tomu, jak vymezuje občanský zákoník domněnku nedbalosti (§ 2911 a § 2912 obč. zák.), bude pro podnikatele obtížné, nikoli však nemožné, prokázat, že nejednal nedbale, a tak se odpovědnosti zprostit.

Odpovědnost za porušení smluvní informační povinnosti je odpovědností objektivní, ale, jak již bylo zmíněno, i u ní existují liberační důvody (§ 2913 odst. 2 obč. zák.).

Kromě této obecné úpravy liberačních důvodů je třeba brát v úvahu i liberační důvody, které stanoví zákon v rámci úpravy zvláštních případů odpovědnosti za škodu.

S ohledem na úpravu informační povinnosti, lze poskytování informací podnikateli spotřebitelům považovat za součást jejich provozní činnosti. Škoda způsobená neposkytnutím či „vadným“ poskytnutím informací tak bude škodou z provozní činnosti, bez ohledu na to, zda informační povinnost vyplývala pro podnikatele ze zákona či ze smlouvy. Možnost zprostit se této odpovědnosti, tj. speciálním liberačním důvodem, má podnikatel podle § 2924 obč. zák. pokud prokáže, že vynaložil veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat k tomu, aby ke škodě nedošlo. Tak by tomu mohlo být v případě, kdy informace o zboží uvádí na obalu či v jiných dokumentech výrobce, a prodávající není schopen pravdivost či úplnost informací přes vynaložené úsilí, za přiměřených nákladů ověřit.⁸

Bez ohledu na to, jak budeme odpovědnost podnikatele za porušení informační

povinnosti vymezovat, z hlediska možnosti jejího omezení považují za nutné zabývat se otázkou spoluúčasti na škodě samotným poškozeným, tj. spotřebitelem. Poskytované informace mají spotřebiteli umožnit předně posoudit, zda chce do smluvního vztahu s podnikatelem vstoupit a za jakých podmínek, a rozhodnout se. Jednání a rozhodnutí je tedy na něm.⁹

Východiskem následující úvahy je ustanovení § 4 obč. zák., které stanoví: „Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.“

Této domněnky se nepochybně může dovolávat i podnikatel vůči spotřebiteli, samozřejmě za předpokladu, že jde o spotřebitele plně svéprávného, tzn. staršího 18 let, který je schopen posoudit své jednání a ovládnout je.¹⁰ Podnikatel proto může na svoji obranu uvést, že měl právo očekávat průměrné uvážení, a že nelze vůči němu vyvozovat nepříznivé důsledky ze skutečnosti, že schopnost druhé strany průměru nedosáhla.

Úroveň vědomosti bude nezbytně nutné posuzovat sice individuálně, ale podle objektivních měřítek, k nimž je podle mého názoru zařadit běžnou úroveň informací, které osoba získává v souvislosti s konkrétním rozhodováním jak záměrně, tak i pasivně, zejména ve vazbě na své předchozí znalosti a své postavení.

V tomto kontextu si lze klást řadu otázek o reálné odpovědnosti podnikatele za porušení informační povinnosti, na něž bude nepochybně dávat odpověď nejen teorie, ale zejména rozhodovací praxe. Například: může spotřebitel uplatňovat nároky na náhradu škody, pokud informace, které měly být podle zákona poskytnuty, mu poskytnuty nebyly, on je ani nepožadoval, a přesto se rozhodl vstoupit do smluvního vztahu? Kdy lze považovat informace za úplné, když každý spotřebitel nepotřebuje k rozhodnutí

stejný objem informací?¹¹ Je spotřebitel spoluodpovědný, když neusiloval o doplnění informací, pokud se mu zdály neúplné? Může podnikatel na základě požadavků spotřebitele na informace či jejich doplnění posuzovat spotřebitele jako osobu, která se hlásí k odbornému výkonu jako příslušník určitého povolání nebo stavu, s tím, že její jednání bez odborné péče jde k její tíži (§ 5 odst. 1 obč. zák.)? A pokud ano, do jaké míry?

Právě otázka úrovně vědomostí tak je a bude významným faktorem při posuzování odpovědnosti podnikatelů za porušení informační povinnosti ve vztahu ke spotřebitelům a jejich ochraně.

Proto je podle mého názoru logické, že když se v návaznosti na přijetí jednotného Evropského aktu v roce 1986 a zejména pak smlouvy o Evropské unii v roce 1992 stala spotřebitelská politika samostatnou politikou EU, byla mezi základní práva spotřebitele zařazena nejen právo na ochranu zdraví a bezpečnosti, na ochranu ekonomických zájmů a na náhradu škody, ale v neposlední řadě i právo na informace a vzdělávání.¹²

V. ZÁVĚR

I když právo na informace a vzdělávání jsou v tomto zamyšlení uváděna ve spojení se spotřebiteli a odpovědností podnikatelů za škodu vůči nim, myslím si, že otázka vzdělání a jeho úrovně má širší význam.

Setkáváme-li se s tvrzením, že absolventi základních i středních škol jsou „hloupější“ než jejich předchůdci, resp. že jim chybí „všeobecný přehled a rozhled“, a ukazuje-li se, např. podle výsledků přijímacích zkoušek na střední školy, resp. výsledků maturit, že tomu tak může být, pak se budou požadavky na poskytovatele informací, zejména pokud jde o rozsah informační povinnosti, zvyšovat. Je otáz-

kou, zda tomu tak má být, zda by neměl být v celém vzdělávacím procesu větší důraz kladen na skutečné zapamatování si základních a podstatných znalostí, a především na schopnost tyto znalosti správně interpretovat a aplikovat.

Poznámky:

- ¹ Kromě samotného pojmu „informace“ používá právní úprava ve stejném významu různé termíny, např. „údaje“, „zpráva“, „oznámení“, „podklady“, „pokyny“. Rozdílná je i terminologie pro předávání informací, např. „informovat“, „poskytnout informace“, „oznámít“, „sdělit“, „předat“.
- ² V tomto smyslu není rozhodné, zda jsou informace nepravdivé, neúplné či neposkytnuté včas.
- ³ Porušení informační povinnosti zakládá jednak povinnost k náhradě škody, jednak v případech stanovených zákonem právo na odstoupení od uzavřené smlouvy, které možnost uplatnit nárok na náhradu škody nevylučuje (§ 2005 odst. 2 obč. zák.).
- ⁴ Kromě toho obsahují dílčí úpravy ustanovení zákona u konkrétních závazkových vztahů (např. u licenční smlouvy, příkazu, přepravy atd.)
- ⁵ Stranou zde ponecháváme odpovědnost za jednání nekalé soutěže, zejména klamavou a srovnávací reklamu, klamavé označování výrobků nebo služby, vyvolání nebezpečí záměny, parazitování na pověsti či zlehčování.
- ⁶ V jiných, než uvedených případech je pro vznik odpovědnosti za škodu způsobenou informací nebo radou vyžadováno vědomé způsobení škody, tzn. v těchto případech půjde o subjektivní odpovědnost, kde zavinění, buď ve formě úmyslu či vědomé nedbalosti, musí prokázat poškozený.
- ⁷ Je-li mezi poskytovatelem a příjemcem informace či rady uzavřena smlouva, nebude o úplatném či bezúplatném charakteru poskytnutí informace či rady žádná pochybnost. Pokud ale poskytnutí informace nebo rady je spojeno s jiným, hlavním plněním, např. prodejem zboží, zhotovením díla apod., lze sice ve většině případů uvažovat o tom, že si jeho poskytovatel hodnotu informací či rady v té či oné míře zahrne do ceny výrobku, ale lze v tomto případě hovořit o jejich poskytnutí za odměnu, a aplikovat na náhradu škody ustanovení § 2950 obč. zák., či nikoli?

⁸ U škody způsobené informací nebo radou není žádný liberační důvod stanoven; zde by bylo možné aplikovat pouze obecnou úpravu.

⁹ Tak, jak již bylo naznačeno, je i otázkou, zda tím není narušena příčinná souvislost mezi porušením informačních povinností a vznikem škody.

¹⁰ V případě spotřebitelů nezletilých, kteří svéprávnosti nenabýli, ale činí jednání přiměřená jejich rozumové a volní vyspělosti v jejich věku, tuto domněnku nelze uplatnit. Vyplývá to mimo jiné ze zásady, že „nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu“ (§ 3 odst. 2 písm. c) obč. zák).

¹¹ Stranou ponecháváme otázku proměnlivosti informací. Jejich neustálé rozšiřování a prohlubování, které vede logicky k závěru, že žádná informace není a nemůže být úplná. Za rozhodný v tomto směru musí být brán okamžik, kdy

informace měly být, či jsou poskytovány. Srov. ustanovení § 2941 obč. zák. o odpovědnosti za škodu způsobené vadou výrobku.

¹² Ochrana spotřebitelů není jen doménou evropských směrnic. Pozornost jí věnuje i Organizace spojených národů. Dokladem je např. Směrnice OSN pro ochranu spotřebitelů v rozšířené verzi z roku 1999. Směrnice v této souvislosti mimo jiné zdůrazňuje přístup spotřebitelů k adekvátním informacím, zejména pokud jde o správné využití zboží, o bezpečnosti, o všech rizicích spojených se zamýšleným nebo normálně předvídatelným využitím. Výrobci nebo distributoři by měly dbát nepředvídatelných rizik, poté co je produkt umístěn na trhu a měly by informovat příslušné orgány a rovněž veřejnost bez prodlení. Vlády by vhodnými způsoby zajišťovaly řádné a včasné informování spotřebitelů o všech aspektech spotřebního zboží, o všech rizicích.

SUMMARY

ŠVARC, Z.: LIABILITY OF ENTREPRENEURS FOR BREACHING THEIR OBLIGATION TO PROVIDE INFORMATION

The liability of entrepreneurs for damages caused to consumers due to breaching their obligation to provide information constitutes

a combination of statutory and contractual liability. Given the structure of the Civil Code both liability claims concur. This is, in turn, reflected in a different approach to waive this liability or to limit it with reference to the consumer's co-liability.

Karel Čada K NĚKTERÝM OTÁZKÁM PRAKTICKÉHO UPLATŇOVÁNÍ ZLEPŠOVACÍCH NÁVRHŮ

I. ÚVOD

Odborný zájem o problematiku zlepšovacích návrhů, jak lze soudit z četnosti odbor-

ných publikací, poněkud opadá. Je zřejmé, že již dávno pravidelně opakované konference v Příbrami a Karlových Varech s účastí několika set zlepšovatelů a odborníků, kde otázky týkající se zlepšovatelství významně rezonovaly, jsou nenávratně pryč. To ale neznamená, že tato oblast zanikla a nejsou v ní obsaženy z odborného pohledu výzvy, na které je možné reagovat.

Je samostatnou otázkou, proč je obecná právní úprava zlepšovacích návrhů obsažena v zákoně číslo 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích (dále jen „zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích“), který, po vydělení průmyslových vzorů do samostatného zákona, se týká z podstatné části pouze výlučné právní ochrany vynálezů a pouhé tři paragrafy

se v části čtvrté věnují zlepšovacím návrhům. Je ale skutečností, že právě tato ustanovení uchránila pozici a právní status zlepšovacím návrhům, a to jak z obecného pohledu, tak zejména v řadě konkrétních případů, kdy práva zlepšovatelů byla pod nejrůznějšími pohnutkami někdy i hrubě upozadována.

V jiných případech, kdy hospodářské subjekty stojí o výsledky především technické tvůrčí činnosti zlepšovatelů, dochází k řadě nedorozumění, která jsou způsobena ne zcela jednoduchou interpretací rámcové právní úpravy. V mnoha dalších případech se ustanovení o zlepšovacích návrzích podle zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích střetávají s naprosto odlišnými zásadami, které jsou uplatňovány v rámci zlepšovatelství v zahraničních společnostech, které představují matku českým hospodářským subjektům. Tyto zahraniční společnosti mají přirozeně obecný zájem na jednotném uplatňování zásad v této oblasti v rámci celého nadnárodního koncernu, a to pokud možno podle koncepce, která je uplatňována v mateřském podniku. Český platný právní předpis se ale od těchto koncepcí často výrazně odlišuje.

II. K PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

V současné době jsou vztahy ze zlepšovacích návrhů blíže upraveny obecně závaznými právními předpisy pouze v ustanoveních § 72 až 74 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích, tedy velmi rámcově. Tato skutečnost vede v mnoha případech k zásadním obtížím při uplatňování práv plynoucích ze zlepšovacích návrhů, včetně potíží při interpretaci těchto ustanovení.

Řada hospodářských subjektů proto upravuje tyto vztahy podrobněji ve vnitřních předpisech, aby nedocházelo ke zbytečným sporům a nedorozuměním. Nicméně

existuje i velká skupina jiných subjektů, kde jakákoli bližší právní úprava vztahů plynoucích ze zlepšovacích návrhů schází. Ale ani v takovém případě to nemůže znamenat, že by obchodní společnost měla možnost odmítnout přihlášku zlepšovacího návrhu například s odůvodněním, že v dané konkrétní společnosti se zlepšovací návrhy nevedou a tvůrčí iniciativa zaměstnanců se řídí podle vnitřního předpisu společnosti jinak. Zlepšovací návrh jako takový je zakotven v obecně závazném právním předpise, tedy zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích, a právě tato skutečnost se ukazuje jako velmi významným a důležitým pilířem existence zlepšovatelství jako takového, takže se nejedná pouze o možnost pro aktivní jedince, kterou by jako určitý benefit umožňoval konkrétní zaměstnavatel.

Strohá právní úprava přirozeně může vyvolávat rozdílné názory na způsob vyřizování přihlášek zlepšovacích návrhů, a zejména nároků plynoucích z využívání zlepšovacích návrhů. Hloubka těchto obtíží vystupuje do popředí především v případech sporů, které není možné vyřešit na úrovni vztahů mezi společnostmi, kde byl zlepšovací návrh podán a realizován, na straně jedné a zlepšovatelem na straně druhé, a doputují až na úroveň soudního sporu.

Pojem zlepšovacího návrhu

Spornou se může stát hned na počátku otázka, zda-li předmět přihlášky zlepšovacího návrhu je či není zlepšovacím návrhem. Věcná povaha zlepšovacího návrhu je do jisté míry určena pojmovými znaky zlepšovacího návrhu, jak plynou z ustanovení § 72 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích. Zde se v této souvislosti uvádí, že za zlepšovací návrhy se pokládají technická, výrobní a provozní zdokonalení, jakož i řešení problémů bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a životního prostředí.

Pojem „technické, výrobní a provozní zdokonalení“ není pojmem zcela jasným, neboť není zřejmé, jaký stupeň podrobnosti a tvůrčí úrovně se pro dané zdokonalení vyžaduje, aby z tohoto pohledu představovalo zlepšovací návrh.

Samotný výklad pojmu „zdokonalení“, který je použit v uvedeném ustanovení, je provázen názorovými odlišnostmi. Obecně řečeno vyjadřuje zlepšení, aktualizaci či pokrok. Výraz zlepšení, zejména v technickém pojetí, bude zřejmě požadovat určitý stupeň tvůrčí úrovně zlepšovatele. Častým předmětem zlepšovacího návrhu je ale pouhá záměna výrobků nebo dokonce pouhá záměna dodavatele výrobku s tím, že takový návrh vykazuje úsporu, a někdy dokonce i značnou. Tato značná úspora do jisté míry naplňuje pro zaměstnavatele pokrok, zejména ekonomický a možná i výrobní. Dřívější právní úprava vylučovala ze zlepšovacích návrhů návrh pouhého nákupu zařízení. V této souvislosti je důležité právě slůvko „pouhého“, neboť je jasné, že návrh na nákup výrobku či zařízení a současně jejich přizpůsobení ke konkrétnímu použití je z tohoto pohledu zlepšovacím návrhem.

Dřívější předpisy vyžadovaly, aby předmět přihlášky zlepšovacího návrhu byl konkrétním řešením, podle kterého lze skutečně postupovat v rámci hospodářské činnosti společnosti. Problémem tedy může být míra obecnosti předmětu přihlášky zlepšovacího návrhu, kterou je ještě možné podřadit pod pojem technické, výrobní či provozní zdokonalení. Rozumně jen obtížně můžeme požadovat po zlepšovatelích, který přichází s novým záměrem řešení technického či výrobního problému, aby vyřešil naprosto beze zbytku veškeré aspekty a náležitosti, které jsou požadovány pro skutečnou realizaci uvedeného řešení, včetně konstrukčních výkresů, výpočtů či dokonce měření, ověření nebo zkoušek. Na druhou stranu musí být předmět přihlášky zlepšovacího návrhu

dostatečně přesně určen svými znaky, aby jej bylo vůbec možné hodnotit a odlišit od jiných řešení stejného nebo podobného problému. Nemůže proto být zlepšovacím návrhem pouhý obecný technický či výrobní princip bez uvedení konkrétních znaků navrhovaného opatření, neboť nepředstavuje pro hospodářský subjekt použitelné zdokonalení.

Za povšimnutí v této souvislosti stojí i to, že právní předpis nepožaduje pro zlepšovací návrh jeho alespoň lokální, tedy v rámci hospodářského subjektu posuzovanou, novost. To je na rozdíl od předchozí právní úpravy v řadě praktických případů dílčí problém, který mimo jiné umožňuje zlepšovatelích s podáním přihlášky zlepšovacího návrhu váhat, z časového hlediska lavírovat či vyčkávat na příznivější okolnosti, neboť jej netíží z tohoto pohledu žádná podmínka, která je u předmětů průmyslových práv obvyklá.

V této souvislosti považují za správné, aby na předmět zlepšovacího návrhu nebyly kladeny požadavky, pro které není dostatečná opora v obecně závazném právním předpisu. Z tohoto pohledu je někdy požadováno, aby povaha zlepšovacího návrhu byla založena na určitém stupni „významu“ či „důležitosti“ navrženého opatření pro konkrétní společnost. Ustanovení § 72 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích ale nic neuvádí o tom, že pro otázku co je a není zlepšovacím návrhem, by měla být řešena otázka „významu“ či „důležitosti“ navrhovaného opatření. Stupeň významu či důležitosti zlepšovacího návrhu, který je sám o sobě dalším neurčitým pojmem, nepatří do pojmových znaků zlepšovacího návrhu, a nemůže být tedy důvodem pro závěr, že navrhované opatření není zlepšovacím návrhem ve smyslu ustanovení § 72 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích. Na druhou stranu hospodářský subjekt, kde byl zlepšovací návrh podán, nemůže být zlepšovatelem nucen, aby s ním byla uzavřena smlouva o přijetí nabídky zlepšovacího návrhu a odměně za něj.

III. PRÁVO NAKLÁDAT SE ZLEPŠOVACÍM NÁVRHEM

Dalším z pojmových znaků zlepšovacího návrhu je podle ustanovení § 72 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích požadavek, aby se jednalo o řešení, s nímž má zlepšovatel právo nakládat. Důvodová zpráva k uvedené skutečnosti uvádí, že požadavek, aby zlepšovatel měl právo se zdokonalením nakládat, vyjadřuje tu skutečnost, že řešení je výsledkem jeho tvůrčí práce, nebrání tomu uzavřená pracovní smlouva, popřípadě by tímto nakládáním mohl třetí osobě prozradit výrobní zkušenosti zaměstnavatele. Jednou z častých praktických námitek v tomto smyslu je to, že společnost, ve které je zlepšovatel zaměstnán, zastává názor, že zlepšovatel předložením daného řešení pouze plnil své pracovní povinnosti a byl tedy za vyřešení problému, který uvedl v přihlášce zlepšovacího návrhu, odměněn mzdou nebo jinou odměnou. Řešení podle zlepšovacího návrhu tak patří zaměstnavateli a zlepšovatel s ním nemá právo nakládat.

Spory, jejichž podstatou jsou pracovní povinnosti zlepšovatele, nejsou někdy snadno řešitelné, neboť obě strany se zpravidla nalézají v důkazní nouzi a svědecké výpovědi jsou často zastíněny osobním vztahem svědka k celé problematice. Hospodářský subjekt v mnoha případech v pracovních dokumentech specifikuje povinnosti zaměstnance jen velmi obecně a pokyny nadřízených mají zpravidla ústní formu, takže snahy o zjištění jejich obsahu po několika letech jsou ve většině případů neúspěšné nebo vzbuzují řadu pochyb.

Ustanovení § 72 odst. 2 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích uvádí, že práva ze zlepšovacích návrhů nevzniknou, brání-li jim práva z patentu. Doslovný výklad tohoto ustanovení by vedl k závěru, že ale mohou vzniknout práva ze zlepšovacího návrhu i přes existenci platného zapsaného užitého

vzoru. Výklad systematický a historický by spíše vedl k opačnému závěru.

IV. ZPŮSOB URČENÍ VÝŠE ODMĚNY

Vzniká otázka, jak stanovit výši odměny za zlepšovací návrh, především v případech, když ve společnosti, kde je zlepšovatel zaměstnán, nejsou stanoveny bližší podmínky pro tento postup. Tato otázka je aktuální nejen v rámci snahy o smírné vyřešení začínajícího konfliktu, ale i v rámci samotné žaloby, anebo dále při znaleckém zkoumání souvisejících otázek. Nezbyvá nic jiného, než pokusit se stanovit odměnu alespoň z určitého pohledu na úrovni odměny obvyklé, která odpovídá okolnostem konkrétního případu. Názory odborníků se ale v této otázce významně rozcházejí. Nicméně je zřejmé, že oddělení odměny za zlepšovací návrh od přínosu, kterého je v přímé příčinné souvislosti s využitím zlepšovacího návrhu dosaženo, je nepřijatelné.

Mezi odborníky není sporu o tom, že dřívější obecně závazná právní úprava, podle ustanovení vyhlášky číslo 27/1986 Sb. (která pozbyla účinnosti před řadou let, kdy šlo v rámci ekonomických vztahů také o jiné celkové cenové hladiny) byla obecně hodnocena tak, že výše zde stanovené odměny byla příliš nízká. Tato právní úprava vycházela z toho, že v případě ročního společenského prospěchu z využití zlepšovacího návrhu, kterým byly často úspory ve výši přesahující například 100 000 Kč, byla základní odměna ve výši 4,5 % z úspor plus 2 200 Kč. K odměně podle sazebníku uvedené vyhlášky příslušelo v určité části případů zvýšení odměny podle ustanovení § 11 vyhlášky číslo 27/1986 Sb. až o 200 %, pokud zlepšovací návrh přispíval mimořádně k rozvoji národního hospodářství. Bližší podmínky pro toto zvýšení stanovovaly po dohodě s tehdejšími

Úřadem pro vynálezy a objevy příslušné ústřední orgány. Ve většině případů sem byly zařazovány úspory jednotlivých druhů materiálů či náhrady dovozu a řada dalších druhů přínosů.

O tom, že tabulka této vyhlášky pro stanovení odměny za využití zlepšovacího návrhu směřovala k odměnám nízkým, svědčí například doporučení Ministerstva průmyslu a obchodu ze dne 27. prosince 1990, v jehož rámci se doporučovalo připravit podnikové směrnice o zlepšovacích návrzích a v jejich rámci bylo obsaženo i doporučení, aby v případě přínosů nad 100 000 Kč byla odměna ve výši 10 % plus 7 500 Kč, tedy podstatně vyšší, než v sazebníku do té doby platné vyhlášky.

Pro vyšší odměny za využití zlepšovacího návrhu podle uvedené vyhlášky byl rozhodující společenský prospěch dosažený v nejvýhodnějším roce z prvních tří let využívání. Dále se již přínosy z využití zlepšovacího návrhu nesledovaly a nemohly mít žádný vliv na vyšší odměny pro zlepšovatele. Připomínám uvedené dávno neplatné předpisy pouze proto, že řada společností některé z těchto zásad vpravila do svých zlepšovatelských statutů nebo podobných vnitřních norem, a mohou se tak stát v těchto společnostech zdrojem alespoň podpůrných přístupů k otázce výše odměny pro zlepšovatele.

Část odborné veřejnosti je přesvědčena, že vyšší odměny pro zlepšovatele, když není k dispozici žádné pravidlo, je možné stanovit některou z metod licenční analogie na základě určitého přínosu, kterého se využitím zlepšovacího návrhu dosahuje. Ale i tento postup naráží na kritiku. Licenční odměnu je možné jednak stanovit mnoha postupy, a pokud jde o procentuální sazby licenčních odměn, ty jsou zpravidla k dispozici jen pro licence patentové, kde míra tvůrčí činnosti původce v porovnání se zlepšovacím návrhem může být zásadně odlišná, a přitom k vyšší takové odměny se zpravidla do-

spělo na základě vyjednávání a přihlédnutí i k tomu, že poskytovatel licence garantuje určité technické parametry či kvalitu a právní nezávadnost, což v případě pouhé nabídky zlepšovacího návrhu nepřichází v úvahu.

Existují i názory, které vycházejí z toho, že odměna za zlepšovací návrh je jednorázovou odměnou za vytvoření zlepšovacího návrhu a využívající subjekt se nemůže dostat do pozice, aby případně po delší dobu sledoval ekonomické dopady využití zlepšovacího návrhu a kontinuálně podle rozsahu využití zlepšovacího návrhu také platil odměnu. Pro takový názor ale nelze nalézt žádnou oporu v platném právním předpisu. Lze jen obtížně předpokládat, že zlepšovatelé, při vědomí možné výše přínosů, by obecně byli ochotni přistupovat v souladu s ustanovením § 73 odst. 2 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích ke smlouvě, tedy v rámci dvoustranného právního aktu, kde by se vzdali určitého podílu z konkrétních přínosů z jejich zlepšovacích návrhů a spokojili se s jednorázovou odměnou.

Dalším, v praxi se vyskytujícím názorem, je pro stanovení odměny za zlepšovací návrh použití analogie s přiměřenou odměnou za uplatnění práva na patent v případě podnikového vynálezu podle ustanovení § 9 odst. 4 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích. Zde je pro stanovení výše přiměřené odměny za podnikový vynález rozhodný technický a hospodářský význam vynálezu a přínos dosažený jeho možným využitím nebo jiným uplatněním, přičemž se přihlíží k materiálovému podílu zaměstnavatele na vytvoření vynálezu a k rozsahu pracovních úkolů původce. Ale stejně jako v jiných případech použití analogie poněkud pokulhává, neboť vlastní předměty, tedy zlepšovací návrh a vynález mají odlišnou povahu.

Dalším přístupem, jak stanovit odměnu pro zlepšovatele, je určení jisté části z přínosu, kterého bylo využitím zlepšovacího návrhu dosaženo. Přesto, že může být sporné,

jakou část přínosů má vlastně zlepšovatel získat, ještě větším oříškem je často postup, jak velikost přínosu stanovit, a po jakou dobu jej sledovat, když bližší pravidla scházejí.

Přínos dosažený využitím zlepšovacího návrhu

Hned na počátku úvah o stanovení velikosti přínosu z využití zlepšovacího návrhu se ukazuje, že není jasné, za jaké období se budou přínosy určovat. V některých případech je předmětem zlepšovacího návrhu jednorázové opatření, ale v mnoha dalších se jedná o opakující se činnost, která může podle zlepšovacího návrhu probíhat někdy i po dobu mnoha let.

V hospodářských subjektech, kde existují vnitřní právní předpisy, se předmět zlepšovacího návrhu často sleduje pouze po určité době, tedy zpravidla několika málo let a za nejlepší z uvedeného období dostane zlepšovatel určitý díl přínosu jako odměnu. Přitom přínos za první rok je zpravidla ovlivněn řadou okolností, které jsou pro zlepšovatele spíše nepříznivé. Odečítají se náklady na zavedení zlepšovacího návrhu, trh si zvyká na nové výrobky, výroba se postupně rozvíjí a musí překonávat obvyklé počáteční obtíže. To může vést k závěru stanovit odměnu na základě předpokládaného přínosu a následně sledovat skutečný rozsah využití po určité době například tři až pět let. Nelze říci, že tento přístup je neobvyklý.

Pokud ale žádný vnitřní právní předpis neexistuje, nebo případně není respektován, je častým požadavkem zlepšovatelů, aby dostávali určitý podíl z přínosů stále, tedy do doby, než využití zlepšovacího návrhu bude ukončeno. Naopak využívající subjekt se často snaží vyplácet odměnu za dobu kratší.

Další související otázkou je konkrétní postup při odpočtu nákladů na zavedení předmětu zlepšovacího návrhu, respektive zda-li k těmto nákladům vůbec přihlížet při stanovení přínosu nebo nikoli. Pokud bychom

přistoupili k odpočtu nákladů na zavedení zlepšovacího návrhu pro stanovení přínosu k účelu určení odměny pro zlepšovatele, je třeba vzít v úvahu dosavadní zkušenosti v této oblasti.

Především můžeme nikoli výjimečně při odečítání nákladů z úspor dospět k téměř paradoxnímu závěru, že vlastně k žádnému přínosu nedochází. Ani v takové situaci by to nemělo znamenat, že žádná odměna nebude zlepšovatelovi vyplacena, pokud skutečně k využití předmětu zlepšovacího návrhu došlo. Pokud se zaměstnavatel rozhodl k realizaci řešení, které získal na základě nabídky zlepšovacího návrhu, měla by být vyplacena určitá odměna i v těch případech, když využívající subjekt není schopen stanovit přínos některým z obvyklým postupů. Je zřejmé, že zaměstnavatel došel k závěru směřujícímu k využití zlepšovacího návrhu po odpovídající úvaze a minimálně předpokládal, že svým rozhodnutím nedojde k újmě. To ovšem neznamená, že získá snadno vyčíslitelnou úsporu.

Kromě toho se nabízí, že odpočet provozních a investičních nákladů by měl být případně posuzován odlišně. V případě, že směřujeme ke zjednodušenému modelu stanovení přínosu, můžeme vnitřní právní úpravou dát například najevo, že k nákladům přihlížíme, ale pouze v případě stanovení přínosu za první rok užívání. V každém případě by ale měly být odečítány pouze náklady, které přímo příčinně skutečně souvisely se zavedením zlepšovacího návrhu.

Výrazná skupina případů obecně směřuje k tomu, že přínosy lze stanovit, ale postupů, jak to provést je více, a přitom ani žádné obecné zásady či východiska pro tento postup nejsou nikde blíže uvedeny.

Další skupinu případů představují zlepšovací návrhy, jejichž využitím dochází k nabídce nových výrobků, zařízení, materiálů nebo služeb, kde nelze reálně vycházet z úspor ve vztahu k předchozímu stavu. Za

takové situace se přínos zpravidla konstruuje na základě zisku, kterého bude dosaženo v přímé příčinné souvislosti s využitím daného řešení.

Tento postup zpravidla naráží na problém stanovení konkrétní výše zisku. Přichází v úvahu zisk, který je někdy kalkulován za součást, která je předmětem zlepšovacího návrhu, nebo zisk za celý výrobek, na kterém se může zlepšovací návrh účastnit pouze z části. Někdy dokonce dochází k úvahám, které jsou vlastním předmětu zlepšovacího návrhu dosti vzdálené. V této souvislosti jsou zaznamenávány snahy argumentovat ziskem celého závodu nebo oboru podnikání. Vedoucí spravedlivou zásadou je nalézt zisk, kterého skutečně bylo dosaženo u konkrétní organizace v přímé příčinné souvislosti s předmětem samotného zlepšovacího návrhu. Často ale není takový údaj k dispozici, takže za takové situace může přicházet v úvahu i zisk, který byl generován celým výrobkem nebo dokonce údaj ještě vzdálenější od přímé souvislosti se zlepšovacím návrhem, a některým ze známých postupů určit podíl, jak se zlepšovací návrh na novém výrobku podílí.

Již z těchto několika otázek plyne, že z objektivních i subjektivních příčin může docházet k řadě odborných nejasností a nakonec i případně k soudnímu sporu.

V. K PROBLEMATICE SPORŮ TÝKAJÍCÍCH SE ZLEPŠOVACÍCH NÁVRHŮ

Podle ustanovení § 73 odst. 2 a § 74 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích má být mezi zlepšovatelem a jeho zaměstnavatelem uzavřena dohoda mimo jiné o odměně za zlepšovací návrh. Pokud se tak stane, zpravidla nedochází k žádným následným poruchám ve vztazích, které se daného zlepšovacího návrhu týkají.

V řadě případů se ale tak nestane, a pokud je současně zlepšovací návrh využíván, aniž by se zaměstnavatel dodatečně snažil o vyřešení souvisejících otázek, cítí se zlepšovatel zpravidla podveden, a to i proto, že se také v souladu se zásadami obsaženými v občanském zákoníku ve vztahu k zaměstnavateli cítí být slabší stranou.

Dojde-li nakonec ke sporu, je tak smlouva předvídaná v ustanovení § 73 odst. 2 zák. o vynálezech a zlepšovacích návrzích nahrazena rozhodnutím příslušného orgánu o výši odměny a to s využitím ustanovení § 75 uvedeného zákona. Zde se mimo jiné uvádí, že v případě neoprávněného zásahu do práv chráněných tímto zákonem se může ten, jehož právo bylo porušeno, domáhat zejména toho, aby rušení práva bylo zakázáno a aby následky porušení byly odstraněny. Byla-li tímto zásahem způsobena škoda, má poškozený právo na její náhradu, přičemž se nahrazuje to, oč se majetek poškozeného škodnou událostí zmenšil (skutečná škoda) a čeho by byl dosáhl, kdyby nenastala škodná událost (ušlý zisk). Tento přístup k dané problematice plyne i ze současné judikatury.¹

Existují ale jiné, zdá se méně časté názory, vycházející z toho, že v takovém případě se má zlepšovatel domáhat vydání bezúvodného obohacení.

5.1 Příslušný soud

Zlepšovatel, pokud se odhodlá k otevřenému sporu, není v jednoduché situaci. V jednoduché situaci není ani patentový zástupce či advokát, který je ochoten v takové situaci pomoci. Vzniká otázka příslušného soudu k řešení tohoto sporu.

V jednom z tohoto pohledu zajímavém případě rozhodl Vrchní soud v Praze,² že v případě sporu o zaplacení odměny za využití zlepšovacího návrhu je v prvním stupni příslušný krajský soud, neboť se jedná o spor o nárok vycházející z průmyslového vlastnictví, jaký má na myslí ustanovení § 9 odst. 3 písm. o) o. s. ř.

Krajský soud³ se následně zabýval v této věci svou místní příslušností a vyslovil svou místní nepřislusnost s odůvodněním, že je třeba přihlídnout ke speciálnímu ustanovení o místní příslušnosti soudu podle ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) zákona číslo 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a ochraně obchodního tajemství. Na základě toho dovodil, že příslušným soudem je Městský soud v Praze.

Uvedené usnesení napadl odvoláním žalovaný s tím, že se nejedná o nárok z průmyslového vlastnictví, jelikož žalobcův návrh není zlepšovacím návrhem. Vrchní soud v Praze⁴ jako soud odvolací nerespektoval své předchozí stanovisko o příslušnosti soudu v prvním stupni řízení. Potvrdil prvostupňové usnesení a uvedl, že pro otázku místní příslušnosti není rozhodné posouzení existence zlepšovacího návrhu a dodal, že pokud jde o charakter zlepšovacího návrhu, odvolací soud nemá pochybnost o tom, že jde o právo průmyslové, které je svým charakterem blízké právům k technickým řešením.

K tomu je možné pouze dodat, že doktrinární výklad ustanovení § 6 odst. 1 zákona číslo 221/2006 Sb. by dokonce mohl dospět k tomu, že zlepšovací návrhy pod pojem průmyslové vlastnictví nespádají. Odůvodnění by se mohlo opírat o definici průmyslového vlastnictví podle článku 2 Pařížské unijní úmluvy, kde nic nenaznačuje, že do průmyslového vlastnictví by mohly patřit i další, než zde výslovně uvedené předměty. Potom by příslušným soudem byl krajský soud. Většina odborných názorů se ale v současné době spíše z praktických důvodů přiklání k tomu, že příslušným soudem v prvním stupni řízení by měl být i v případě sporů, které se týkají zlepšovacích návrhů, Městský soud v Praze.

5.2 Promlčení nároku na odměnu za zlepšovací návrh

Pokud se spory o odměny za zlepšovací návrh dostanou až k soudu, často argumentuje žalovaná strana promlčením.

V současné době jsou otázky promlčení řešeny v ustanoveních § 609 a následujících obč. zák. V ustanovení § 619 obč. zák. se uvádí, že pokud jde o právo vymahatelné u orgánu veřejné moci, počne promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé. Právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, nebo kdy se o nich dozvědět mohla a měla.

Navazující ustanovení § 620 obč. zák. stanoví, že pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody zahrnují vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. Podobně ustanovení § 621 obč. zák. uvádí, že, že pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení zahrnují vědomost, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.

Pro promlčení každého nároku je stěžejní otázkou určení počátku běhu promlčecí lhůty. Stanovení počátku běhu promlčecí lhůty ale není často snadné, přičemž by počátek běhu promlčecí lhůty měl být postaven najisto a také správně a logicky odůvodněn. Pro závěr, zda je právo na náhradu škody ve formě ušlého zisku promlčeno či nikoli, je zcela nezbytné posoudit, odkdy žalobci začala plynout subjektivní a objektivní promlčecí doba pro uplatnění nároku na ušlý zisk před soudem.⁵

Zkoumány a zjišťovány musí být otázky rozhodné pro to, kdy se žalobce o vzniku a rozsahu či výši bezdůvodného obohacení žalobce dověděl. Zlepšovatel nemusí mít informace o tom, kdy nastal počátek využití zlepšovacího návrhu a jak byl či nikoli zlepšovací návrh dále využíván. O rozsahu využití zlepšovacího návrhu v určitých časových úsecích a stejně tak i o rozsahu úspor či finančním rozsahu využití má hodnověrné informace zpravidla pouze využivající subjekt.

Zlepšovatel tak stojí před problémem včasného uplatnění svého práva přímo u příslušného soudu v době, kdy zpravidla nezná, kdy objektivně došlo k využití jeho zlepšovacího návrhu a nezná ani rozsah či výši bezdůvodného obohacení žalovaného, takže na něj doléhá i otázka určitosti uplatněného nároku.

V řadě případů dochází k opakovanému využívání zlepšovacího návrhu, a to někdy ve velkém množství případů i po řadu let. Přesto, že předmět zlepšovacího návrhu je ještě v době podání žaloby znovu a opakovaně pokračující činností žalovaného využíván, uplatňuje žalovaná strana promlčení odměny za zlepšovací návrh.

U zlepšovacích návrhů zde ale chybí výslovná právní úprava práva na informace, jako je tomu u jiných institutů průmyslových práv, na základě ustanovení § 3 odst. 1 a 3 zákona číslo 221/2006 Sb., aby žalobce mohl požadovat, aby soud uložil žalovanému předložit informace a údaje o rozsahu využití zlepšovacího návrhu v jednotlivých časových úsecích a rozhodných finančních okolnostech. Jinak nelze zjistit výši škody na straně zlepšovatele či bezdůvodného obohacení žalovaného ani skutečnost, kdy a k jak velké škodě u zlepšovatele či bezdůvodnému obohacení na straně žalovaného došlo.

Konstantní judikatura v těchto otázkách vychází z toho, že poškozený může uplatnit nárok na vydání bezdůvodného obohacení až po té, co se dozví o rozsahu bezdůvodného obohacení v penězích. To plyne z publikované judikatury.⁶

Pokud dochází pokračující činností žalovaného jednotlivě a opakovaně k využitím předmětu zlepšovacího návrhu, dochází právě touto pokračující činností žalovaného i k jeho opakujícímu se bezdůvodnému obohacení či škodě na straně zlepšovatele. Škoda či bezdůvodné obohacení založené na jednotlivých případech využití zlepšova-

cího návrhu jsou tak samostatnými nároky, i když vznikají věcně z typově a technicky stejné události, nicméně v jiném okamžiku. Podporu pro tento názor lze nalézt v ustanovení § 623 obč. zák., kde se uvádí, že při dílčích plnění dluhu počne promlčecí lhůta běžet u každého dílčího plnění ode dne jeho dospělosti. V tomto smyslu se v judikatuře⁷ uvádí, že škodnou událostí je fakticky každé tvrzené využití zlepšovacího návrhu v celém tvrzeném škodném období.

Není tedy možné, v případě škody vzniklé u zlepšovatele nebo bezdůvodného obohacení, které případně vzniklo u žalovaného později, například až po podání žaloby, tvrdit, že nárok na náhradu škody či na vydání bezdůvodného obohacení je v případě pokračující činnosti žalovaného promlčen. To plně odpovídá dlouhodobě jednotně uplatňované judikatuře,⁸ kde se mimo jiné uvádí, že o samostatné nároky se jedná, jestliže již vedle dříve vzniklé škody vznikly později z téže škodné události další následky, které znamenají další škodu, jejíž náhradu nebylo možno dříve požadovat, protože tyto následky ještě nenastaly.

Poznámky:

¹ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 125/2015 ze dne 19. ledna 2016.

² Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. Nep 2424/2012 ze dne 19. prosince 2013.

³ Usnesení Krajského soudu v Plzni sp. zn. 49 Cm 31/2014 ze dne 12. února 2014.

⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 202/2014 ze dne 9. října 2014.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 628/2007 ze dne 31. března 2009.

⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2957/2007 ze dne 13. prosince 2008.

⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 Cmo 125/2015 ze dne 19. ledna 2016.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2749/2004 ze dne 18. října 2005.

SUMMARY

ČADA, K.: SEVERAL ASPECTS OF PRACTICAL APPLICATION OF RATIONALIZATION PROPOSALS

This presentation offers a reflection about the place of the rationalization proposals law within the legal system in a current time. In this article, the autor analyzes the concept of rationalization proposal as a technical improvement of a manufacturing or operation and any solution to a problem

of safety, protection of health at work or protection of the environment. The article includes the study of case law on decisions of general courts, especially of the Supreme Court of the Czech republic. Special attention is given to the agreement for the acceptance of the offer of the rationalization proposal and the corresponding remuneration between the employer and the rationalizer.

Patrik Kurz ODDLUŽENÍ PODNIKATELŮ

I. MÍSTO ÚVODU

Oddlužení je způsobem řešení úpadku, jež bylo od počátku primárně zamýšleno pro dlužníky fyzické osoby nepodnikatele. Do úpadkového stavu se však velice často dostávají i fyzické osoby, jež mají jako zdroj příjmů podnikatelskou činnost, či fyzické osoby, jež podnikatelskou činnost v nedávné době ukončily, případně i právnické osoby, jež za účelem podnikatelské činnosti založeny nejsou či ji fakticky nevykonávají. Je tak otázkou k zamyšlení, zda a za jakých podmínek je na místě oddlužit fyzické osoby nepodnikatele s dluhy z dřívější podnikatelské činnosti, fyzické osoby podnikatele, a to i v rozsahu jejich dluhů z podnikání či právnické osoby nepodnikatele či podnikatele. Připustíme-li oddlužení fyzické osoby podnikatele i v rozsahu podnikatelských dluhů, není logický důvod pro neoddlužení právnických osob s osobním základem, například veřejné obchodní společnosti. V případě právnických osob kapitálového typu, jako například společnost s ručením omezeným

či akciová společnost, je však jistá forma oddlužení zahrnuta přímo v právní úpravě daného typu právnické osoby. Pokud například společník společnosti s ručením omezeným ručí pouze do výše nesplaceného vkladu, který může být i jen v zanedbatelné či již nulové hodnotě, není nic snazšího, než vytvořit novou právnickou osobu, podnikatelskou činnost nadále vykonávat jejím prostřednictvím a původní právnickou osobu ponechat svému osudu. Jaký je tedy důvod pro všeobecné nepřipuštění oddlužení?

II. NÁSTIN VÝVOJE DOSTUPNOSTI ODDLUŽENÍ

Do 31. 12. 2013 bylo oddlužení určeno zejména pro fyzické osoby nepodnikatele, neboť ustanovení § 389 odst. 1 zákona o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon, dále jen „insolvenční zákon“) ve znění účinném do uvedeného data, aktivně legitimovalo k podání návrhu na povolení oddlužení pouze dlužníka, jež není podnikatelem. Záhy se však objevily aplikační problémy, jako například co je dluhem z podnikání, či zda je možné oddlužit osobu, jež již není podnikatelem, nicméně přetrvávají u ní dluhy z podnikání. Předpokladem aktivní legitimize tak byla skutečnost, zda dlužník je či není podnikatelem. Od 1. 1. 2014, kdy

nabyla účinnosti tzv. revizní novela, došlo k rozšíření osob s aktivní legitimací k podání návrhu na oddlužení, a to v návaznosti na judikaturu insolvenčních soudů,¹ a ke změně pojetí podmínek aktivní legitimace k podání návrhu na povolení oddlužení z podmínky, zda dlužník je či není podnikatelem na podmínku, zda má či nemá dlužník dluhy z podnikatelské činnosti. Aktivní legitimaci k podání návrhu na povolení oddlužení tak měly fyzické osoby bez dluhů z podnikatelské činnosti a právnické osoby nepovažované za podnikatele a současně nemající dluhy z podnikatelské činnosti.

Právnickou osobou, jež je zcela jistě podnikatelským subjektem, je například společnost s ručením omezeným, nicméně společnost s ručením omezeným může být založena i za nepodnikatelským účelem. Byla tedy takováto společnost s ručením omezeným osobou s aktivní legitimací k podání návrhu na povolení oddlužení? S nejvyšší pravděpodobností nikoliv.

Výše uvedené se zabývá aktivní legitimací k podání návrhu na povolení oddlužení. Jiné než tyto osoby tedy podat návrh na povolení oddlužení nemohly. Druhou otázkou je pak to, zda dluhy z podnikání brání řešení dlužníkovy úpadku oddlužením. Zde zřejmě nastala jistá terminologická nepřesnost ze strany zákonodárce, neboť čistě formalisticky, jsou-li k podání návrhu na povolení oddlužení aktivně legitimovány pouze osoby, jež nemají dluhy z podnikání, nemohla by nastat situace, kdy by bylo na místě posuzování, zda dlužníkovy podnikatelské dluhy brání řešení dlužníkovy úpadku oddlužením. Není-li způsobitelný navrhovatel, není na místě posuzovat podmínky, zda lze návrhu vyhovět. Nicméně dle tehdejší dikce insolvenčního zákona (ustanovení § 389 odst. 2 insolvenčního zákona) nebrání řešení dlužníkovy úpadku oddlužením dluhy z podnikatelské činnosti, pokud s oddlužením dlužníka souhlasí věřitel s pohledávkou z podnikatelské činnosti dluž-

níka, nebo jde o pohledávku věřitele, která zůstala neuspokojena po skončení insolvenčního řízení, ve kterém insolvenční soud zrušil konkurs na majetek dlužníka podle § 308 odst. 1 písm. c) a d) ins. zák., anebo jde-li o pohledávku zajištěného věřitele.

Jistá, výše uvedená, neuspořádanost právní terminologie mezi osobami s aktivní legitimací k podání návrhu na oddlužení a dluhy, jež nebrání řešení dlužníkovy úpadku oddlužením, trvá i nadále po novele insolvenčního zákona, jež nabyla účinnosti dne 1. 7. 2017. Touto novelou² došlo fakticky k neomezenému přístupu k oddlužení jak u fyzických osob podnikatelů, tak i u právnických osob nepovažovaných za podnikatele, neboť již písemného souhlasu věřitele pohledávky z podnikatelské činnosti dlužníka není třeba, tento je presumován, s tím, že pokud takovýto věřitel nesouhlasí s oddlužením dlužníka, je povinen toto své stanovisko sdělit výslovně insolvenčnímu soudu v době od zahájení insolvenčního řízení do podání své přihlášky pohledávky. Takovéto vyjádření nesouhlasu věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s dlužníkovým oddlužením je věřitel současně povinen odůvodnit, s tím, že lze důvodně předpokládat, že se neužije ustanovení § 43 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“) nebudou-li věřitelem uvedeny důvody stanoviska o nesouhlasu se způsobem řešení dlužníkovy úpadku oddlužením. Neužití ustanovení § 43 občanského soudního řádu lze dovést z charakteru daného vyjádření, kdy se jedná o sdělení stanoviska věřitele, nikoli o návrh, s tím, že lze předpokládat jeho srozumitelnost a určitost s ohledem na okruh osob, jež jako věřitelé v insolvenčním řízení vystupují.

Předpoklad pro oddlužení, že dlužník nemá dluhy z podnikatelské činnosti, tak fakticky zanikl, neboť aktivita věřitelů v insolvenčních řízeních je minimální a v případě insolvenčních řízení, kde je dlužníkem

fyzická osoba, je fakticky nulová. Zjednodušeně se dá říci, že v případě pohledávek, jež vymáhají věřitelé po dlužnících fyzických osobách, se jedná o pohledávky pro věřitele často marginální a je tak pro něj výhodnější takovéto pohledávky vymáhat i „jen“ v rámci úpadku, jež je řešen oddlužením, neboť je dán důvodný předpoklad, že prostřednictvím tohoto způsobu řešení dlužníkovra úpadku vymůže nejméně 30 % své pohledávky. Další náklady věřitele na sledování insolvenčních řízení svých obchodních partnerů (klientů) a s tím související posuzování, zda vyjádří nesouhlas s řešením dlužníkovra úpadku oddlužením, by byly s nejvyšší pravděpodobností vyšší než to, o co by vymohli věřitelé více, nebylo-li by dlužníku schváleno oddlužení. Současne nelze odhlédnout od skutečnosti, že značná část věřitelů bude mít vůli po skončení insolvenčního řízení dlužníka s dlužníkem nadále spolupracovat – uzavírat nové závazky, a to jak v rámci podnikatelské činnosti dlužníka, tak soukromého života dlužníka (jeho členů), kdy vyjádření věřitele o nesouhlasu s oddlužením dlužníka by bylo pro dlužníka jistě demotivující k dalšímu uzavírání závazků s tímto věřitelem.

III. STANOVISKA VRCHNÍCH SOUDŮ

Tato změna presumovaného souhlasu věřitele s oddlužením dlužníka pravděpodobně vyplynula z aplikačního problému řešeného od 1. 1. 2014 do 30. 6. 2017, kdy z díkce právní úpravy nebylo jednoznačně patrné, zda je souhlas věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s dlužníkovým oddlužením dán konkludentně či je povinen předložit jej insolvenčnímu soudu sám dlužník, poté co jej s věřitelem vyjedná, případně zda je insolvenční soud povinen vyzvat takového věřitele k vyjádření souhlasu či nesouhlasu s oddlužením dluž-

níka. Ani judikatura insolvenčních soudů v posuzování překážky oddlužení existenci přihlášeného podnikatelského dluhu dlužníka nabyla jednotná. Například Vrchní soud v Olomouci zastával stanovisko, že souhlas věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s oddlužením dlužníka nelze požadovat po dlužníku, když se nejedná o povinnou přílohu návrhu na povolení oddlužení na rozdíl od souhlasu věřitele s nižším plněním než 30 %, který je povinnou přílohou návrhu na povolení oddlužení.³ Soudní praxe insolvenčních soudů povětšinou zastávala praxi, že souhlas s oddlužením není třeba předkládat insolvenčnímu soudu v písemné podobě, postačí konkludentní, s tím, že věřitel může namítnout nesouhlas s oddlužením dlužníka do konce schůze věřitelů následující na přezkumném jednání, s tím že v pochybnostech insolvenční soud oddlužení dlužníku povolí.⁴ V tomto smyslu se vyvíjí i současná právní úprava.

Vrchní soud v Olomouci však zastával i stanovisko opačné, tj. že dlužník má povinnost doložit insolvenčnímu soudu souhlas věřitele pohledávky z podnikatelské činnosti dlužníka, a to před povolením oddlužení dlužníka, s tím, že takovýto souhlas má být předložen nejlépe současně s návrhem na povolení oddlužení, případně k výzvě soudu na doplnění příloh návrhu na povolení oddlužení.⁵

První uvedené stanovisko Vrchního soudu v Olomouci bylo z doby dubna 2014, tentýž senát Vrchního soudu v Olomouci již v květnu 2014 zastával stanovisko uvedené jako druhé v pořadí, tedy stanovisko takřka opačné, a to na základě rozhodnutí Nejvyššího soudu, potažmo Vrchního soudu v Olomouci.⁶ Z uvedeného důvodu došlo ke změně stanoviska z velice dobře odůvodněného, systémového a koncepčního v insolvenčním řízení, na stanovisko zcela formalistické, dovozující povinnost nestanovenou výslovně v insolvenčním zákoně. Této praxi se Vrchní soud v Olomouci držel i nadále, zatímco

Vrchní soud v Praze selektivně ignoroval stanovisko Nejvyššího soudu a zastával první uvedené stanovisko, což se s ohledem na následnou novelu zdá správným.

Vrchní soud v Praze zastával, v podstatě konstantně, stanovisko uvedené první v pořadí, tj. že jsou-li pochybnosti o aktivní legitimaci dlužníka k podání návrhu na povolení oddlužení pro dluh dlužníka z jeho podnikatelské činnosti, insolvenční soud dlužníku oddlužení povolí, s tím, že před jeho schválením vyřeší otázku podnikatelského závazku v průběhu schůze věřitelů svolané k projednání způsobu řešení dlužníkovy úpadku (oddlužení) a hlasování o jeho přijetí.⁷ Vrchní soud v Praze současně zastával stanovisko, že souhlas věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s oddlužením dlužníka lze udělit i konkludentně po povolení oddlužení dlužníka.⁸

Změna právní úpravy na presumovaný souhlas věřitele s oddlužením dlužníka je zcela konzistentní s dosavadním vývojem oddlužení dlužníků podnikatelů a dluhů z podnikání. Nadto, vyjádření – námitka nesouhlasu věřitele s oddlužením dlužníka je i předpokladem pro posouzení schválení oddlužení dlužníka obecně v případě nepodnikatelských pohledávek věřitelů (srov. ustanovení § 398a, § 403 a § 404 insolvenčního zákona).

Otázka souhlasu, respektive nesouhlasu věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s oddlužením dlužníka se komplikuje, vezmou-li se v úvahu veřejnoprávní dluhy dlužníka z podnikatelské činnosti. Ve značném množství případů je pohledávka pocházející z podnikatelské činnosti dlužníka nedoplatkem na daních či poplatcích, tj. vůči správě sociálního zabezpečení či finančnímu úřadu. Tito věřitelé jsou povinni vymáhat pohledávky způsoby a v rozsahu, jež jim stanoví zákon (zásada enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí), jsou správci rozpočtu, správci daně, a vymá-

hající zaměstnanci jsou odpovědní z výkonu své funkce za řádné vymáhání pohledávek. Tyto veřejnoprávní subjekty však nemají zákonné zmocnění k vyslovení souhlasu s oddlužením dlužníka v rámci insolvenčního řízení. Mohou tedy nevyslovit nesouhlas s oddlužením dlužníka a vytvořit tak možnost pro úhradu dluhu dlužníkem v míře nižší než je skutečná výše dluhu? Jakožto správci „veřejných financí“ jsou povinni vymáhat dluh celý, a to včetně příslušenství, a nikoli pouze jeho část.

IV. AKTUÁLNÍ VÝHLED ODDLUŽENÍ PODNIKATELŮ, VEŘEJNOPRÁVNÍ DLUHY

Přípustnost oddlužení je v posledních letech stále rozšiřována. Aktuální právní úprava přípustnosti oddlužení podnikatelů stále vyžaduje souhlas věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s oddlužením dlužníka, nicméně tento souhlas již není vyžadován výslovně – písemně, ale je *ex lege* presumován, s tím, že nesouhlas věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s oddlužením dlužníka musí takovýto věřitel vyslovit v době od zahájení insolvenčního řízení, zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku, do okamžiku, kdy věřitel podá k insolvenčnímu soudu přihlášku své pohledávky. Je otázkou zda takovýto presumovaný souhlas zbavuje veřejnoprávní subjekty povinnosti vyslovit nesouhlas s oddlužením dlužníka podnikatele, neboť veřejnoprávní subjekt je stále povinen vymáhat pohledávku státu v celém jejím rozsahu. Skutečnost presumovaného souhlasu s oddlužením nemůže nahradit povinnost veřejnoprávního subjektu k řádnému vymáhání pohledávky.

Skutečnost, že veřejnoprávní subjekt nejpozději současně s přihlášením pohledávky

nevznese námitku nesouhlasu s oddlužením dlužníka, pouze naznačuje neřádné vymáhání pohledávky státu, neboť tím, že nebyl namítnut nesouhlas s oddlužením dlužníka, fakticky nastala fikce souhlasu s oddlužením dlužníka, tj. veřejnoprávní subjekt konkludentně souhlasil s tím, že pohledávka státu může být uspokojena v nižší než plné výši. Skutečnost, že veřejnoprávní subjekt neučiní právní jednání namítnutí nesouhlasu s oddlužením dlužníka je taktéž právním jednáním s hmotněprávními důsledky, neboť nevyslovením nesouhlasu je vyjádřena konkludentně vůle veřejnoprávního subjektu – souhlasu s oddlužením dlužníka.

Pokud věřitel vyjádří nesouhlas s oddlužením dlužníka, je povinen toto své stanovisko odůvodnit. V případě veřejnoprávních pohledávek by pak bylo stanovisko věřitele vždy odůvodněno prakticky totožně, a to tak, že jakožto veřejnoprávní subjekty nemohou souhlasit s nižším než plným uhrazením dlužníkovu dluhu, nemohou tedy souhlasit s oddlužením dlužníka, s dovětkem, že dlužníku vznikl dluh jeho vlastním jednáním a nejsou známy žádné relevantní skutečnosti, jež by odůvodňovaly možnost snížení úhrady pohledávky věřitele. O přípustnosti oddlužení dlužníka pak rozhodne, s ohledem na námitky věřitele, insolvenční soud, s tím, že s námitkami věřitele se vypořádá insolvenční soud nejpozději při rozhodování o schválení či neschválení oddlužení dlužníka. Důvodem pro překonání nesouhlasu veřejnoprávního subjektu s oddlužením dlužníka je však obecně pouze samotný účel insolvenčního řízení, respektive samotný účel oddlužení.

Obecným důvodem nesouhlasu s oddlužením dlužníka zejména u neveřejnoprávních subjektů pak je skutečnost, že v rámci oddlužení dlužníka budou věřitelé uspokojováni buď z výtěžku zpeněžení majetku zahrnutého do majetkové podstaty zpeněžované při schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty, nebo z výtěžku – po-

stižitelného příjmu dlužníka v rámci oddlužení dlužníka schváleného ve formě plnění splátkovým kalendářem. Samotný důvod nesouhlasu je pak v tom, že věřitel má obecně právo na uspokojení své pohledávky jak z výtěžku zpeněžení majetku dlužníka, tak i z postižitelného příjmu dlužníka, a je tak na místě před připuštěním oddlužení dlužníka řešit úpadek dlužníka konkursem, v rámci kterého bude postižen jak majetek dlužníka, tak příjem dlužníka, s tím, že teprve následně po maximální možné úhradě pohledávek věřitelů v rámci konkursu dlužníka lze připustit oddlužení dlužníka jednou ze zákonných forem, a to včetně dluhů dlužníka z podnikatelské činnosti. Tuto námitku by bylo možné překonat schválením oddlužení dlužníka současně ve formě zpeněžení majetkové podstaty i splátkového kalendáře. V těchto úvahách je dán předpoklad, že dlužník má nejen pravidelný příjem, ale i majetek, jež lze v rámci insolvenčního řízení zpeněžit.

Judikatura se dosud důvody nesouhlasu s oddlužením dlužníka dle aktuální právní úpravy příliš nezabývala, a to zejména s ohledem na relativně krátkou dobu od nabytí účinnosti předmětné novely insolvenčního zákona. Vrchní soudy a Nejvyšší soud se zabývaly dosud zejména předcházející právní úpravou, pro kterou byl stanoven zejména závěr, že má-li dlužník dluh z podnikání, je povinen již v návrhu na povolení oddlužení tvrdit skutečnosti, z nichž v souladu s ustanovením § 389 odst. 2 insolvenčního zákona vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, s tím, že pokud dlužník, který má dluh z podnikání, v návrhu na povolení oddlužení ani k výzvě insolvenčního soudu netvrdí skutečnosti, z nichž v souladu s ustanovením § 389 odst. 2 insolvenčního zákona (ve znění v rozhodném období) vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, insol-

venční soud návrh na povolení oddlužení odmítne; totéž platí, má-li důvod, pro který dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkovy úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, spočívat v tom, že s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde (§ 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona, ve znění v rozhodném období), a dlužník v návrhu na povolení oddlužení uvede, že takový souhlas nemá, nebo vyjde-li před rozhodnutím o návrhu na povolení oddlužení v řízení najevo, že věřitel, o jehož pohledávku jde, s oddlužením nesouhlasí.⁹

V této souvislosti je na místě odkaz na specifikaci dluhu s charakterem z podnikatelské činnosti dlužníka. Dluhy vzešlými z podnikatelské činnosti dlužníka mohou být i takové dluhy, které v hmotněprávní rovině nevězly jen z obchodně-závazkových vztahů, neboť jsou jimi například i dluhy, jež mají původ v občanskoprávních vztazích, do nichž dlužník vstupoval jako podnikatel, nebo jeho veřejnoprávní dluhy jakými jsou například nedoplatky na daních, na pojistném apod., měly-li původ v dlužníkově podnikání.¹⁰

S ohledem na relativně časté změny právní úpravy přípustnosti oddlužení podnikatelů je na místě dále uvést, že v případech časového střetu staré a nové právní normy platí obecně nepravá retroaktivita. To znamená, že od účinnosti nové právní úpravy se i právní vztahy vzniklé podle zrušené právní normy řídí právní normou novou. Vznik právních vztahů existujících před nabytím účinnosti nové právní úpravy, právní nároky, které z těchto vztahů vznikly, jakož i vykonané právní úkony, se řídí zrušenou právní normou, s tím, že při opačné interpretaci střetu právních norem by docházelo k pravé retroaktivitě. Aplikuje se tedy princip ochrany minulých právních skutečností, zejména právních konání.¹¹

Pro vyjádření námitky nesouhlasu s oddlužením dlužníka dle aktuální právní úpravy

lze užít i některé další závěry vyšších soudů vztahující se k právní úpravě předcházející. Jedná se například o analogické užití dřívějšího závěru s odkazem na ustanovení § 403 odst. 2 insolvenčního zákona, že věřitelé, kteří včas neuplatnili námitky proti přípustnosti oddlužení dlužníka, tedy věřitelé, kteří dle dřívější právní úpravy hlasovali o přijetí způsobů oddlužení, souhlasí s oddlužením bez zřetele k tomu, zda dlužník má dluhy z podnikání, tzn. vyjádřili tak konkludentně svůj souhlas s oddlužením, neboť se ve chvíli, kdy mohli a měli nevyjádřit svůj nesouhlas, tak neučinily.¹² Tento závěr potvrzuje myšlenku současné právní úpravy o presumptionem souhlasu věřitele s pohledávkou z podnikatelské činnosti dlužníka s jeho oddlužením. Pro úplnost je nutné poznamenat, že dřívější právní úprava nestanovila přesný projev vůle nesouhlasu s oddlužením dlužníka,¹³ s tím, že současná právní úprava k projevu vůle námitky nesouhlasu s oddlužením dlužníka stanoví pouze požadavek výslovného sdělení takového nesouhlasu s určením propadné lhůty, bez uvedení formy.

K obdobnému závěru, který lze do značné míry analogicky užít na současnou právní úpravu, opět ve vztahu k předcházející právní úpravě, dospěl i Nejvyšší soud, dle kterého (podle § 403 insolvenčního zákona) věřitelé, kteří hlasovali o přijetí způsobu oddlužení, mohou namítat, že zde jsou skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly odmítnutí nebo zamítnutí návrhu na povolení oddlužení, s tím, že tyto námitky mohou věřitelé uplatnit nejpozději do skončení schůze věřitelů, která rozhodovala o způsobu oddlužení, a v případě uvedeném v § 399 odst. 3 insolvenčního zákona do 10 dnů po zveřejnění výsledků hlasování v insolvenčním rejstříku, kdy k později vzneseným námitkám a k námitkám uplatněným věřiteli, kteří nehlasovali o přijetí způsobu oddlužení, se nepřihlíží. Oproti výše uvedenému závěru Vrchního soudu je tento závěr Nejvyššího soudu roz-

šířen ve vztahu k aplikovatelnému závěru na současnou právní úpravu o to, že k opožděně podané námitce nesouhlasu s oddlužením dlužníka se nepřihlíží, neboť věřitelé, kteří včas neuplatnili námitky proti oddlužení dlužníka, souhlasí s oddlužením.¹⁴

V. OČEKÁVANÉ ZMĚNY V ODDLUŽENÍ PODNIKATELŮ

V současné době je projednáván návrh Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rámcích pro preventivní restrukturalizaci, druhé šanci a opatřeních ke zvýšení účinnosti postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice 2012/30/EU, Evropské komise ze dne 22. 11. 2016. Tento návrh se do značné míry zabývá i právní úpravou oddlužení podnikatelů a to jak právnických osob, tak fyzických osob podnikatelů. Ve vztahu k oddlužení právnických osob podnikatelů je dán předpoklad zpeněžení aktiv podnikatele, pokud nelze společnost zachránit jinak, například restrukturalizací, s tím, že je třeba dát i právnickým osobám podnikatelům druhou šanci prostřednictvím jejich oddlužení, jedná-li se o poctivé podnikatele. Evropská komise v této souvislosti odkazuje na dobře fungující insolvenční rámec, který je předpokladem dobrého podnikatelského prostředí s podporou obchodu a investic.¹⁵ Potřeba značné unifikace insolvenčního práva ve vztahu k podnikatelským osobám je odůvodňována tím, že je jen velmi málo podniků s čistě vnitrostátním charakterem, kdy jsou velmi časté přeshraniční vztahy například klientské základny, dodavatelů, rozsahu činností, investorů, kapitálové základny, aj. Právní úprava insolvenčního práva je pak často odrazujícím aspektem pro přeshraniční expanzi a přeshraniční investice, neboť značné množství investorů uvádí jako důvod bránící jim v zahraniční expanzi či zahraničních investicích nejistotu ohled-

ně insolvenčních pravidel nebo nebezpečí zdoluhavých či složitých insolvenčních řízení v jiné zemi.¹⁶ Jako dílčí důvod potřeby komplexních sjednocujících změn ve vztahu k oddlužení podnikatelů je skutečnost, že v Evropě polovina všech podniků přežije méně než 5 let,¹⁷ s tím, že v několika členských státech evropské unie existuje tendence směřovat životaschopné podniky ve finančních obtížích k likvidaci spíše než k včasné restrukturalizaci.

Jako cíl navrhované směrnice je označeno: „Odstranit překážky bránící uplatňování základních svobod, například volného pohybu kapitálu a svobody usazování, které vyplývají z rozdílů mezi vnitrostátními právními předpisy a postupy týkajícími se preventivní restrukturalizace, insolvence a druhé šance. Tato směrnice se snaží odstranit tyto překážky tím, že zajistí, aby životaschopné podniky ve finančních obtížích měly přístup k účinným vnitrostátním rámcům pro preventivní restrukturalizaci, které jim umožní pokračovat v činnosti, aby poctiví předlužení podnikatelé dostali po úplném oddlužení po uplynutí přiměřené doby druhou šanci a aby se zlepšila účinnost postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení, zejména s cílem zkrátit jejich trvání.“¹⁸

Ve vztahu k druhé šanci podnikatelům je poukazováno na lišící se vnitrostátní právní předpisy, jež příznávají podnikatelům možnost prominutí dluhů, které vznikly podnikateli v průběhu jeho podnikání. Rozdílnost je sledována zejména v době trvání lhůty pro oddlužení a v podmínkách povolení oddlužení, s tím, že v mnoha členských státech trvá déle než tři roky, než se mohou zkrachovat, ale poctiví podnikatelé zbavit svých dluhů jejich prominutím a začít znovu.¹⁹

Pro účely citované směrnice se za předluženého podnikatele považuje fyzická osoba vykonávající obchod, živnost, řemeslo nebo svobodné povolání, která je jinak než dočasně neschopna splácet dluhy v termínu jejich

splatnosti.²⁰ Zde se již hovoří pouze o fyzické osobě podnikateli, nikoli o právnické osobě podnikateli. V definičním ustanovení návrhu směrnice není obsažena definice právnické osoby podnikatele, na niž by se vztahovala úprava oddlužení podnikatelů. Nicméně lze předpokládat oddlužení právnických osob podnikatelů jako další krok s ohledem na úvodní ustanovení návrhu citované směrnice a s ohledem na obsah důvodové zprávy k předmětnému návrhu směrnice.

Hlava III citovaného návrhu směrnice nazvaná „Druhá šance pro podnikatele“ pak upravuje podmínky přípustnosti oddlužení. V názvu této hlavy se opět hovoří o druhé šanci pro podnikatele, zatímco hned v prvním ustanovení – čl. 19 odst. 1 citovaného návrhu směrnice je stanoveno již jen zajištění možnosti předluženým podnikatelům, aby byli zcela zbaveni svých dluhů. Jak bylo uvedeno již výše, předluženým podnikatelem je míněna pouze fyzická osoba podnikatel v platební neschopnosti.

Ustanovení článku 20 odst. 1 citovaného návrhu směrnice pak stanoví maximální dobu, po jejímž uplynutí mohou být předlužení podnikatelé zcela zbaveni svých dluhů, a to tak, že tato „nesmí být delší než tři roky počínaje: a) datem, kdy soudní nebo správní orgán rozhodl o zahájení příslušného postupu, v případě postupu vedoucího ke zpeněžení aktiv předluženého podnikatele; nebo b) datem zahájení provádění splátkového kalendáře v případě postupu, jehož součástí je splátkový kalendář.“ Dle odstavce 2 citovaného ustanovení pak jsou členské státy povinny zajistit, aby k datu vypršení uvedené lhůty pro oddlužení byli předlužení podnikatelé zbaveni svých dluhů, aniž by se museli znovu obracet na soudní nebo správní orgán. Článek 23 odst. 1 citovaného návrhu směrnice pak stanoví obecné pravidlo, že jak podnikatelské dluhy, tak dluhy nepodnikatelské spadají pro účely oddlužení do působnosti jediného insolvenčního řízení.

Nabytím účinnosti tohoto ustanovení by bylo nezbytné novelizovat právní úpravu oddlužení podnikatelů v insolvenčním zákoně tak, že by byla stanovena lhůta 3 let pro realizaci oddlužení podnikatele zpeněžením majetkové podstaty a byla by pro dlužníky podnikatele zkrácena doba trvání splátkového kalendáře z 5 na 3 roky. V této souvislosti pak vyvstává otázka splnění oddlužení dlužníkem a jeho osvobození od dluhů i v případě, že se za dobu uvedených 3 let nepodařilo zpeněžit majetek dlužníka zahrnutý do oddlužení řešeného formou zpeněžení majetkové podstaty. Adále vzniká konflikt dvou vedle sebe stojících lhůt, je-li řešen úpadek dlužníka podnikatele oddlužením ve formě splátkového kalendáře, neboť fyzická osoba s dluhy z podnikatelské činnosti má s nejvyšší pravděpodobností nejen dluhy z podnikatelské činnosti nýbrž i dluhy nepodnikatelské, s tím, že ke splnění oddlužení plněním splátkového kalendáře a následnému osvobození od zbylých dluhů by mělo dojít v případě podnikatele po 3 letech, s tím, že je-li pojem podnikatele vztažen k podnikatelským dluhům, tak u těchto by bylo splněno oddlužení a dlužník by od nich byl osvobozen po 3 letech, zatímco v případě dluhů nepodnikatelského charakteru by dlužník splnil oddlužení a byl osvobozen od zbylých dluhů až po obecné lhůtě 5 let. S ohledem na uvedený dílčí účel a cíl citované směrnice navrátit dlužníky podnikatele zpět do ekonomického života, lze důvodně předpokládat, že dlužníci podnikatelé by splnili oddlužení ve formě splátkového kalendáře uplynutím 3 let, kdy by nastal účinek osvobození od dluhů jak podnikatelského tak i nepodnikatelského charakteru, aby došlo k navrácení podnikatele do ekonomického života, zatímco dlužníci bez podnikatelských dluhů by plnili oddlužení plněním splátkového kalendáře i nadále po dobu 5 let, tedy další 2 roky. Dlužník s dluhy z podnikatelské činnosti je tak dlužníkem privilegovaným oproti dlužníku bez podnikatelských

dluhů, a to minimálně v rozsahu doby trvání oddlužení.

Současně vzniká otázka, zda by na základě výše uvedeného nedošlo k narušení základní zásady insolvenčního řízení zakotvené v ustanovení § 5 písm. b): „věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti;“ a c): „nestanoví-li tento zákon jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce“. K narušení zásady rovnosti věřitelů může dojít za situace, kdy některým věřitelům bude plněno v rámci oddlužení dlužníka po dobu 3 let, je-li dlužník s dluhy z podnikatelské činnosti, a jiným věřitelům (v jiném insolvenčním řízení) bude plněno v rámci oddlužení dlužníka po dobu 5 let, jedná-li se o dlužníka bez dluhů z podnikatelské činnosti. K narušení zásady rovnosti věřitelů pak zcela jistě dojde, bude-li schváleno oddlužení dlužníka s podnikatelskými i nepodnikatelskými dluhy, neboť dlužníkům s nepodnikatelskými dluhy bude plněno v rámci splátkového kalendáře pouze po dobu 3 let namísto obecné lhůty trvání oddlužení splátkovým kalendářem, která je 5 let, neboť oddlužení podnikatele nesmí trvat déle jak 3 roky.

Článek 21 citované směrnice dále stanoví, že jsou členské státy povinny zajistit, „aby v případě, že je předlužený podnikatel oddlužen v souladu s touto směrnicí, veškeré zákazy zahájení nebo provozování obchodu, živnosti, řemesla nebo svobodného povolání, jež souvisejí s podnikatelovým předlužením, pozbyly platnosti nejpozději na konci lhůty pro oddlužení, aniž by bylo nutné se znovu obracet na soudní nebo správní orgán.“

Možnost odchýlení se od stanovených lhůt v právních řádech členských států je zakotvena v ustanovení článku 22 citované směrnice, kdy prodloužení lhůty trvání oddlužení i zákazu činnosti dle čl. 21 citované

směrnice může nastat v podstatě pouze jakožto opatření sankčního charakteru.

Je obecně očekáváno, že výše uvedený návrh směrnice bude přijat na začátku roku 2019, s tím, že právní úprava členských států by měla být přizpůsobena ve lhůtě do 2 let od vstupu směrnice v platnost, kdy lhůta 2 let od vstupu směrnice v platnost je současně lhůtou nabytí účinnosti změn právních úprav členských států.

VI. MÍSTO ZÁVĚRU

Tento text pojednává o přípustnosti oddlužení podnikatelských subjektů a fyzických osob s dluhy z podnikatelské činnosti a shrnuje předcházející právní úpravu a právní úpravu aktuální, s tím, že dále nastiňuje pravděpodobný vývoj právní úpravy ve vazbě na projednávanou směrnici Evropské komise. Na základě dosavadního vývoje přípustnosti oddlužení podnikatelů (osob s dluhy z podnikatelské činnosti) lze uzavřít, že přípustnost oddlužení pro podnikatele je průběžně rozšiřována. Současně lze důvodně předpokládat, zejména s ohledem na užitou terminologii v uváděné směrnici a s ohledem na důvodovou zprávu k uváděné směrnici, že přípustnost oddlužení bude dále rozšiřována a dlužníci podnikatelé se stanou do značné míry privilegovanou skupinou. Současně lze důvodně předpokládat, s ohledem na dosavadní vývoj, že oddlužení bude připuštěno i pro právnické osoby soukromoprávního charakteru. Tento text se zabývá spornými otázkami oddlužení podnikatelů včetně aplikačních obtíží, jejichž vznik je předpokládán v závislosti na přijetí uváděné směrnice. Dále se zabývá možností veřejnoprávního subjektu udělit souhlas či namítnout nesouhlas s oddlužením dlužníka, kdy tento má dluh z podnikání, jenž je spravován veřejnoprávním subjektem. Z uvedeného pak vyplývá, že by bylo na místě úpravu oddlužení zjed-

nodušit, sjednotit režim osob podnikatelů, osob s dluhy z podnikatelské činnosti a osob nepodnikatelů, a současně se zamyslet nad přípustností oddlužení i pro právnické osoby podnikatele soukromoprávního charakteru.

Poznámky:

¹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 04. 2009, sp. zn. KSOS 34 INS 625/2008, 29 NSČR 3/2009, uveřejněné pod č. 79/2009 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek.

² Provedenou zákonem č. 64/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

³ Např. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. 4. 2014 č. j. 1 VSOL 313/2014-A-14 ve věci KSBP 45 INS 5018/2014.

⁴ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 4. 2014 č. j. 4 VSPH 531/2014-B-10 ve věci KSPL 20 INS 28995/2013, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 5. 2014 č. j. 2 VSPH 961/2014-A-14 ve věci KSPA 59 INS 2184/2012 a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 6. 2014 č. j. 3 VSPH 517/2014-A-14 ve věci KSPH 60 INS 2914/2014.

⁵ Např. usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 5. 2014 č. j. 1 VSOL 436/2014-A-20 ve věci KSBP 33 INS 3798/2014, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. 9. 2014 č. j. 2 VSOL 902/2014-A-13 ve věci KSBP 47 INS 16125/2014, usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 10. 2014 č. j. 1 VSOL 786/2014-A-18 ve věci KSBP 30 INS 12492/2014.

⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 23. 9. 2015 č. j. 1 VSOL 918/2015 publikované Nejvyšším soudem pod číslem 49/2016 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, ve kterém byl formulován závěr, že má-li dlužník dluh z podnikání, je povinen již v návrhu na povolení oddlužení tvrdit skutečnosti, z nichž v souladu s ustanovením § 389 odst. 2 insolvenčního zákona vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením. Dalším formulovaným závěrem pak bylo, pokud dlužník, který má dluh z podnikání, v návrhu na povolení oddlužení ani k výzvě insolvenčního soudu netvrdí skutečnosti, z nichž v souladu s ustanovením § 389 odst. 2 insolvenčního zákona vyplývá, že dluh z podnikání nebrání řešení jeho úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, insolvenční soud návrh na povolení oddlužení

odmítne; totéž platí, má-li důvod, pro který dluh z podnikání nebrání řešení dlužníkového úpadku nebo hrozícího úpadku oddlužením, spočívat v tom, že s tím souhlasí věřitel, o jehož pohledávku jde (§ 389 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona), a dlužník v návrhu na povolení oddlužení uvede, že takový souhlas nemá, nebo vyjde-li před rozhodnutím o návrhu na povolení oddlužení v řízení najevo, že věřitel, o jehož pohledávku jde, s oddlužením nesouhlasí. Postup podle § 397 odst. 1 věty druhé insolvenčního zákona je v těchto případech vyloučen.

⁷ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 9. 2014, č. j. 4 VSPH 1288/2014-A-16 ve věci KSPH 61 INS 12678/2014.

⁸ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 7. 2014 č. j. 3 VSPH 517/2014-A-14 ve věci KSPH 60 INS 2914/2014, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 9. 2014 č. j. 4 VSPH 1288/2014-A-16 ve věci KSPH 61 INS 12678/2014, usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 10. 2014 č. j. 2 VSPH 1995/2014-A-13 ve věci KSPA 59 INS 13797/2014.

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016 č. j. 29 NSČR 185/2016 ve věci KSPA 59 INS 8268/2014.

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soud ze dne 31. 3. 2011 sen. zn. 29 NSČR 20/2009, publikované pod č. 113/2011 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹¹ Nález pléna Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 uveřejněný pod č. 63/1997 Sb. a rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 35/2006.

¹² Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 28. 4. 2017 č. j. 2 VSOL 386/2017-B-16 ve věci KSBP 45 INS 18854/2016.

¹³ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. 4. 2014 č. j. 1 VSOL 297/2014-A-9 ve věci KSOS 39 INS 3145/2014.

¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2018 sp. zn. 29 NSČR 6/2018 ve věci KSPH 61 INS 30835/2015, 4 VSPH 916/2017 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 5. 2017 č. j. 4 VSPH 916/2017-B-49 ve věci VSPH 61 INS 30835/2015.

¹⁵ Roční analýza růstu za rok 2016 vydaná Komisí (COM(2015) 690 final, 26. 11. 2015) výslovně uznala důležitost „dobře fungujících insolvenčních rámců“ jakožto zásadního podkladu pro investiční rozhodnutí.

¹⁶ Viz bod 1. Souvislosti návrhu – Odůvodnění a cíle návrhu, důvodové zprávy k návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rámcích pro preventivní restrukturalizaci, druhé šanci a opatření ke zvýšení účinnosti postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice 2012/30/EU, vyhotovené Evropskou komisí ze dne 22. 11. 2016.

¹⁷ Podle bleskového průzkumu Eurobarometr 354 (2012), který také ukázal, že 43 % Evropanů by kvůli obavám z neúspěchu vůbec nezačalo podnikat (s. 72).

¹⁸ Bod (1) návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rámcích pro preventivní restrukturalizaci, druhé šanci a opatření ke zvýšení účinnosti

postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice 2012/30/EU.

¹⁹ Bod (3) a (4) návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rámcích pro preventivní restrukturalizaci, druhé šanci a opatření ke zvýšení účinnosti postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice 2012/30/EU.

²⁰ Článek 2 odst. 13 návrhu Směrnice Evropského parlamentu a Rady o rámcích pro preventivní restrukturalizaci, druhé šanci a opatření ke zvýšení účinnosti postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice 2012/30/EU.

SUMMARY

KURZ, P.: DEBT RELIEF FOR BUSINESS ENTITIES

The text of this article deals with the admissibility debt relief of the debts of business entities and individuals with debts from business activity. It describes the development of the admissibility of entrepreneurs' debt relief,

even with a view to the future. Indicates the possible admissibility debt relief of legal entities' deferral in the light of developments in the European legal environment. It also deals with the possibility for a public body to give consent or to object to debt relief the debtor's debts when he has a business debt.

Z ROZHODOVACÍ PRAXE

PROCESNÍ PRÁVO – DODRŽENÍ PROCESNÍ LHŮTY – PODÁNÍ DOŠLÉ ELEKTRONICKOU POŠTOU – OPOŽDĚNÉ PODÁNÍ

Právní věta:

Případl-li konec procesní lhůty k podání na den předcházející, je podání došlé soudou e-mailem den následující opožděné.

Z ustanovení § 42 o. s. ř. vyplývá, že podání představuje procesní úkon účastníka řízení adresovaný soudu, kterým účastník řízení disponuje s řízením či s předmětem řízení. Podáním se tedy rozumí dokument, v němž účastník v občanském soudním řízení projevil vůli směřující k uplatnění procesních práv, ke splnění procesních povinností nebo k jiným procesním následkům, jež jsou spojeny s tímto projevem vůle. V občanském soudním řízení lze podání učinit pouze písemně, přičemž podání má buď podobu listinnou nebo elektronickou. Z ustanovení § 57 odst. 3 o. s. ř. plyne, že lhůta je zachována, je-li posledního dne lhůty učiněn úkon u soudu nebo podání odevzdáno orgánu, který má povinnost je doručit. U e-mailového podání se posuzuje jeho včasnost podle toho,

kdy bylo podání dodáno soudy. Není tak rozhodné, kdy byl e-mail odeslán (před půlnocí či po ní), rozhodným okamžikem je dojití podání soudy.

[Výňatek z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2017, sp. zn. 23 Cdo 3214/2017 (upraveno pro publikační účely – plný text viz www.nsoud.cz)]

Z odůvodnění:

Proti rozsudku odvolacího soudu, konkrétně proti té části výroku, kterým odvolací soud potvrdil výroky pod bodem I. a IV. rozsudku soudu prvního stupně, podaly žalované dovolání, datované 5. 12. 2016, které bylo prostřednictvím e-mailu právního zástupce žalovaných doručeno na elektronickou podatelnu Nejvyššího soudu dne 6. 12. 2016 v 00:00:47 hodin.

Nejvyšší soud jako soud dovolací dospěl po přezkoumání věci k závěru, že dovolání bylo podáno opožděně.

Podle ustanovení § 240 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o. s. ř.“) účastník může podat dovolání do dvou měsíců od doručení rozhodnutí odvolacího soudu u soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Bylo-li odvolacím soudem vydáno opravné usnesení, běží tato lhůta od doručení opravného usnesení.

Podle ustanovení § 240 odst. 2 o. s. ř. zmeškání lhůty uvedené v odstavci 1 nelze prominout; lhůta je však zachována, bude-li dovolání podáno ve lhůtě u dovolacího nebo odvolacího soudu.

Podle ustanovení § 57 odst. 2 o. s. ř. lhůty určené podle týdnů, měsíců nebo let se končí uplynutím toho dne, který se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo ke skutečnosti určující počátek lhůty, a není-li ho v měsíci, posledním dnem měsíce. Případně-li konec lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Podle ustanovení § 57 odst. 3 o. s. ř. je lhůta zachována, je-li posledního dne lhůty učiněn úkon u soudu nebo podání odevzdáno orgánu, který má povinnost je doručit.

Smyslem právního institutu lhůty je snížení neurčitosti při uplatňování práv, resp. pravomocí, časové omezení stavu nejistoty v právních vztazích, urychlení procesu rozhodování s cílem reálného dosažení zamýšlených cílů [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

Účastníci řízení mají k dispozici několik způsobů, jakými mohou své podání soudy zaslat (datová schránka, držitel poštovní licence aj.). Každý z těchto způsobů má své přednosti a nevýhody z hlediska rychlosti, dostupnosti či spolehlivosti. Pokud si účastníci řízení vyberou služby soukromé osoby, jejichž kvalita není nijak právem upravena (typicky provozovatele tzv. freemailu), měli by sami nést následky případných vad v doručování tímto způsobem. Nejde totiž o nedostatky v organizaci soudu či poruchu ve státěm provozovaném systému, jako je například ztráta faxového podání, nesprávné nastavení přístrojů, nedostupnost systému datových schránek apod. [nálezy sp. zn. III. ÚS 329/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 176/20 SbNU 245), sp. zn. I. ÚS 578/06 ze dne 14. 3. 2007 (N 49/44 SbNU 629), sp. zn. III. ÚS 2509/08 ze dne 11. 2. 2009, a sp. zn. II. ÚS 1911/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 66/64 SbNU 749)]. Nelze také přehlížet, že včasnost doručení podání neovlivňuje pouze právní postavení podatele, ale také zbylých účastníků řízení například v otázkách promlčení, prekluze, právní moci rozhodnutí, tedy institutů sloužících mimo jiné k nastolení právní jistoty [věcné projednání opožděného procesního prostředku k ochraně práva přitom může být důvodem pro zásah Ústavního soudu, srov. odst. 29 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.)].

Od těchto závěrů se Ústavní soud odchýlil v nálezu sp. zn. II. ÚS 2560/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 101/73 SbNU 639) a v nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014 (N 157/74 SbNU 349).

V prvním z rozhodnutí Ústavní soud vyšel ze dvou hlavních úvah: 1) shledal rozdíl mezi podáním učiněným prostřednictvím

telefaxu a elektronickým podáním učiněným prostřednictvím e-mailu; 2) s ohledem na stále se prohlubující elektronizaci justice je třeba akcentovat materiální prvek a vzdvihnout smysl doručování jako takový, a tím tedy i zachování lhůty v případech, kdy tato lhůta po formální a technické stránce již vypršela. Soud tak výslovně uvedl, že „včasným doručením v této rovině je pak nutno rozumět situaci, kdy úkon účastníka, byť učiněný ve formě elektronického podání prostřednictvím e-mailové schránky, třebaže dojde soudu několik minut po půlnoci dne následujícího po dni, jehož uplynutím příslušná lhůta vypršela, byl ve skutečnosti učiněn před jejím uplynutím, tj. kdy e-mail byl odeslán nejpozději ve 23:59 hod. posledního dne lhůty. Tento důraz totiž souvisí se skutečností, že soud se s takovým procesním úkonem beztak zpravidla neseznamuje dříve než na začátku své pracovní (úřední) doby, a proto distinkce, zda k doručení příslušného podání (vlastně jeho dodání do dispozice soudu) došlo těsně před půlnocí posledního dne lhůty, anebo pár hodin nebo dokonce jen několik minut po půlnoci následujícího dne, nemá žádné faktické materiální důsledky.”

Na uvedené rozhodnutí Ústavní soud navázal v nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 ze dne 20. 8. 2014 (N 157/74 SbNU 349). V něm shledal včasným podaný odpor proti trestnímu příkazu, který měl být odeslán v poslední den lhůty v čase v 19:12, avšak vlivem technické chyby na straně odesílatele (advokáta) nikdy soudu nedošel. Následně advokát totéž podání pro jistotu odeslal znovu (avšak po půlnoci) a odpor soudu došel v 00:27. Závěr nálezu sp. zn. I. ÚS 892/14 je tedy jednoznačný: bylo-li podání, jehož včasnost je třeba posuzovat podle dodání soudu, odesláno po půlnoci a po půlnoci soudu také došlo (obojí po lhůtě), je třeba na toto formálně opožděné podání nahlížet jako na materiálně včasné, pokud odesílatel v poslední den lhůty alespoň projevil vůli a snahu procesní úkon včas učinit, byť k tomu z důvodů na jeho straně nedošlo.

Dovolací soud se přitom ztotožňuje se závěry Ústavního soudu vyjádřenými v usnesení sp. zn. I. ÚS 1903/16 ze dne 21. 6. 2016, kterým se Ústavní soud přihlásil k popsane dosavadní rozsáhlé nálezkové judikatuře Ústavního soudu a kde zdůraznil, že popsaný účel lhůt (nejen pro doručování) by byl popřen, pokud by se měl prosadit názor vyjádřený v nálezech sp. zn. II. ÚS 2560/13 a sp. zn. I. ÚS 892/14. Lhůta jako konkrétně vyjádřený časový úsek končí uplynutím okamžiku vymezujícího její konec. Uplynutí lhůty pro podání návrhu tedy nezávisí na následném jednání soudu – zda a kdy se bude tímto návrhem zabývat. Může samozřejmě dojít k situacím, kdy podání bude odesláno či doručeno těsně po uplynutí lhůty, tedy formálně pozdě, ale ještě v době, kdy se jím adresát nestihne zabývat. Ani to však není důvod zavádět materiální hledisko pro posuzování plynutí času, neboť jde o přirozený důsledek plynutí času (první okamžik po posledním včasném okamžiku je z povahy věci okamžikem pozdním). Hlediskem pro hodnocení okolností rozhodných pro posouzení včasnosti podání nemůže být ani pokračující elektronizace justice, pokud se nijak neprojeví v zákonném vymezení rozhodných okolností. Jinými slovy: soud nemůže rozšiřovat zákonodárcem stanovený úplný výčet v § 57 odst. 3 občanského soudního řádu pouze s odkazem na skutečnost, že dochází k elektronizaci justice (srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1903/16, ze dne 21. 6. 2016).

Lze též odkázat na závěry Ústavního soudu ve vztahu k včasnosti podání ve smyslu § 40 odst. 4 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“). Dle uvedeného ustanovení je lhůta zachována, bylo-li podání v poslední den lhůty předáno soudu nebo jemu zasláno prostřednictvím držitele poštovní licence, popřípadě zvláštní poštovní licence anebo předáno orgánu, který má povinnost je doručit, nestanoví-li zákon jinak. V usnesení ze dne 22. 1. 2009, sp. zn. III. ÚS 2361/08, tak například Ústavní soud

k včasnosti žaloby zaslané e-mailem vyložil, že žaloba stěžovatele ve formě elektronického podání (neopatřenému zaručeným elektronickým podpisem) není úkonem učiněným prostřednictvím držitele poštovní licence, popřípadě zvláštní poštovní licence ani předáním orgánu, který má povinnost je doručit, u něhož pro zachování lhůty postačí předání k přepravě. Proto se uplatní coby rozhodné, kdy žaloba došla soudu (srov. obdobně usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2005, sp. zn. I. ÚS 250/05, dle kterého pro posouzení včasnosti podání zaslaného prostřednictvím faxu je rozhodné, kdy došlo soudu, nikoliv, kdy bylo odesláno). Ústavní soud pak uzavřel, že v posuzované věci může být závěr o včasnosti podání ve smyslu § 40 odst. 4 s. ř. s. založen jen na zjištění, že zásilka byla nejpozději poslední den zákonné lhůty fakticky příslušnému soudu předána, resp. mu došla. Z rozhodovací praxe Nejvyššího správního soudu lze též v této souvislosti poukázat na jeho usnesení ze dne 11. 8. 2006, sp. zn. 8 Afs 82/2006, či rozsudek ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 3 As 6/2008.

K uvedenému dovolací soud dodává, že připojení jakéhokoliv elektronického podpisu (např. uznávaného) k e-mailu má vliv toliko na autentizaci (ověření identifikace) podatele, neosvědčuje však bez dalšího čas, kdy takové podání bylo učiněno. Případně-li konec procesní lhůty k podání na den předcházející, je třeba proto považovat podání došlé soudu jakýmkoli e-mailem den následující za opožděné. Účastníci řízení přitom mají k dispozici několik jiných způsobů osvědčujících čas podání, jakými mohou své podání soudu zaslat (např. datová schránka, držitel poštovní licence).

V projednávané věci se z obsahu spisu podává, že rozsudek odvolacího soudu obsahující řádné poučení o dovolání byl doručen právnímu zástupci žalovaných do datové schránky dne 3. 10. 2016. Žalované prostřednictvím svého právního zástupce podaly dovolání, jež bylo Nejvyššímu soudu doručeno elektronicky e-mailem až dne 6. 12. 2016

v 00:00:47 hodin. S ohledem na skutečnost, že konec lhůty pro podání dovolání připadl na pondělí 5. 12. 2016 a dovolání bylo Nejvyššímu soudu doručeno elektronicky e-mailem až dne 6. 12. 2016 v 00:00:47 hodin, Nejvyšší soud s přihlédnutím k výše uvedeným závěrům Ústavního soudu, že rozhodujícím pro posouzení včasnosti elektronického podání prostřednictvím e-mailu je doba doručení soudu, dovolání žalovaných pro opožděnost odmítl podle ustanovení § 243c odst. 3 věty první a § 218a o. s. ř., neboť je zřejmé, že dovolání podané žalovanými bylo podáno po uplynutí dovolací lhůty a je tedy opožděné.

Pro úplnost je třeba dodat, že i v případě aplikovatelnosti závěrů vyjádřených v nálezech Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2014, sp. zn. II. ÚS 2560/13, a ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 892/14, když žalované byly usnesením soudu prvního stupně vyzvány, aby věrohodným způsobem doložily údaj o odeslání e-mailové zprávy podaného dovolání, nelze na jejich dovolání nahlížet jako na včas podané. Žalované i přes tuto výzvu včasnost podání dovolání nedoložily. Výpis z interní evidence právního zástupce žalovaných o odeslání e-mailového podání dne 5. 12. 2016 ve 23:58 prokázání takové skutečnosti představovat nemůže.

Dovolací soud proto zdůrazňuje, že vzhledem k volbě dovolatelek využít služeb soukromé osoby (jejichž kvalita není nijak právem upravena), a nevyužít jiné zaručené způsoby doručení (datová schránka, držitel poštovní licence), nesou následky případných vad v doručování tímto způsobem (srov. shodně usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 1903/16).

Pozn. Toto rozhodnutí bylo dne 14. 11. 2018 přijato i občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu a tudíž lze očekávat jeho publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

JUDr. Petra Polišenská

*Nejvyšší soud, oddělení dokumentace
a analytiky judikatury ČR*